

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2015/10

TARTALOM

◀	FÉNYÍRDA 56' (új) fotói a Nemzeti Múzeumban	2
	<i>Bognár Katalin</i>	
◀	MAGÁNANZIKSZ Aki Darvással barkochbázott	5
	<i>Buza Péter</i>	
	A NAGY HÁBORÚ Cso-cso-szán nem lett áldozat	9
	<i>Daniss Győző</i>	
	A BUDAPESTI ÉPÍTÉSZ KAMARA NÍVÓDIJA 2015	12
◀	<i>Somogyi Krisztina</i>	
	FÉNYÍRDA Titkos udvarok	16
	<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
	Simplicissimus Budapestje	18
	Zugló öröksége	20
	<i>Buza Péter</i>	
◀	Másnak lesz jó, ha itt vásárolsz	22
	<i>Elek Lenke</i>	
	ÖTVEN ÉV Reflektorfényben	24
	<i>Csontó Sándor</i>	
	DÉLUTÁN Kincsészet és fafűl	26
	<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
	Térey János: Majd ha fagy	28
	Migránsok és állástalanok	28
	<i>Zappe László</i>	
◀	Az aranyégyszög rejtélye	28
	Szentendrei festők arcképcsarnoka	30
	Képbe zárt írások	30
	Játék a játékban a BFZ-vel	30
◀	Budapest Transzfer	31
	ÉTKEZÉSI ÍRÓ Étlapi divatok	32
	<i>Jolsvai András</i>	

A BUDAPEST születésének hetvenedik évfordulóját köszönti ez az írás. 1945. október 15-én hagyta el a nyomdát lapunk első száma. Hogy hogyan fogadta a közönség, kelendő volt-e, erről mit sem tudunk. Ára sincs feltüntetve a címlapon, de sehol másutt sem a laptestben.

Arra, hogy el is adják (adnák), csak az 1947. januári számban olvasható utalás: „A Budapest folyóirat teljes évfolyamai kaphatók a kiadóhivatalnál IV., Központi városháza, II. em. 244”. A februárban aztán végül feltűnik történetünkben az első előfizetési felhívás: az egyes példányok ára hat, a tizenkét szám magánosoknak 60, hatóságoknak, intézményeknek és vállalatoknak 96 forint.

Annak az esztendőnek a júliusáig a szerkesztőség Lestyán Sándor lakásán működik (ez után majd öt szám esetében, a decemberi megszűnésig már ugyanott, ahol a kiadó: a Városházán). Tudottan ő az ötletgazda, aki lépésről-lépésre elnyerve a kommunistába forduló városvezetés bizalmát, biztosítani tudja a zavartalan finanszírozást. Szemmel láthatóan nem kulcskérdés a vevők száma. A lapnak küldetése van!

Nyáron azonban a tanácson belül fölerősödik azoknak a politikai csoportoknak a nyomása, amelyek más tartalmú küldetésben gondolkoznak. Azt vetik a szerkesztőség (gyakorlatilag Lestyán) szemére, hogy a szerkesztés és a tartalom előkelően értelmiségi-polgári attitűdje nem elfogadható többé Budapesten. A munkásoknak kell írni, érthetőbben, befogadhatóbban agitálni, bemutatni az új rendet és világot építő fővárost meg a látványosnak hirdetendő eredményeket.

A SZÉKESFŐVÁROS TÖRTÉNETI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI KÉPES FOLYÓIRATA – olvasható az 1945 októberé és 1947 decembere között megjelent huszonzét szám címlapján. Elég, ha csak az első szám szerkesztőinek és szerzőinek sorában tallózzunk, hogy elismerjük, lehetett ok s főleg indok a pártos kritikára. Főszerkesztő Némethy Károly, főmunkatársak Genthon István, Gergely Sándor, Kozma Lajos, Mátrai László. A szerkesztésért Zakariás G. Sándor felel. A szerzők között – mások mellett – Gerevich László, Mándy Iván, Radocsay Dénes, Somlyó György, Zelk Zoltán, Thurzó Gábor neve. Néhány cím: Budavár egyetlen gótikus városunk, A fehér város (Mándy novellája), Téli elégia (Somlyó verse), Az angol király képe a pesti Vigadón, Debussy, Fialat képzőművészek a Fővárosi Képtárban, Pesten, 1947 januárjában történt, Kosztolányiról... Ráadásul, bár orosz is van, de angol és francia nyelvű tartalomjegyzék és rezümé.

Egy ilyen folyóiratra, amilyen ez, a városnak most nincsen szüksége – hangzott a verdikt. Az urak el vannak tévedve!

Ez után húsz évet kellett várnia annak, akit érdekelt a város, ahol él és talán felmenői is éltek, hogy – már a kádári konszolidáció éveiben – újraindítsák a főváros folyóiratát. A szervező Mesterházi Lajos, ő lesz a főszerkesztő, gyakorlati szerkesztőként Fekete Gyula dolgozik mellette, a szerkesztőbizottság pedig ügyel a tartalomra: tagjai a költő Garai Gábor, Révész Ferenc, Buza Barna, Szilágyi Lajos, Tarjányi Sándor. A főváros folyóirata. És ha van is ára a címlapon (10 forint), és ha a Magyar Postánál 120 forintért elő is fizethető, ez a címlapi meghatározás helyezi vissza régi pozíciójába a lapot: küldetése van, amit finanszíroz, mert fontos ez a küldetés, Budapest. Az igényes várostörténeti, társadalomtörténeti, a kulturális élet jelenségeit taglaló írások mellett idővel a kritikai elemek is megjelennek, főleg a hetvenes évek végétől, amikor Vargha Balázs veszi át a tényleges szerkesztői feladatokat Mesterházitól.

1988-ban szűnt meg aztán másodszer a BUDAPEST kiadása. Az 1989-től regnáló városvezetés pedig – élén a főpolgármesterrel – úgy gondolta, MINDEN lapot, újságot a piacnak kell eltartania. Azt is, ami a kiadójának fontos.

Csak hogy a piac Magyarországon, Budapesten, a polgárt nevelni korlátozottan alkalmas magyar történelem viszonyai között nem vevő arra a tartalomra, ami éppen ezt a polgártudatot s ezzel az erős városi közösséget fölépíthetné. Noha bizony a város igencsak rászorulna. És mindenkorai vezetésének evidens küldetése, hogy az a közösség, amely négy (öt) évenként megválasztja, ne csak a máról, de a tegnapiakra épített jövőről is felelősen gondolkodjék.

Tizenegy éve vette fel a fonalat újra egy civil értelmiségi társaság – a miénk, a Nagy Budapest Törzsasztal és személy szerint Buza Péter, aki még csak nem is lába az asztalnak (az alapításra szövetkezők egy évvel korábban a következők voltak: Török András, Saly Noémi, Ráday Mihály és azóta elhunyt drága barátunk, Gerle János) –, hogy megpróbálják föltámasztani halottaiból a város lapját. S egyenes derékkal járunk a vizen azóta is. Mi, bemszülött menekültek („más kultúrát képviselők”) a súlyos többség uralta otthonunkban. Mert tudjuk s vállaljuk, hogy a mi felelősségünk is fenntartani a reményt: egyszer majd mégis élhetőbb, okosabb, polgárabb lesz szeretett városunk, BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata
Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXVIII. évfolyam, 10. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945-1947
szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam, 1966-1988
szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter, Csontó Sándor,
Deme Péter, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, Mezei Gábor,
N. Kósa Judit, Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje),
Zeke Gyula**

A BUDAPEST facebook oldalának
szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:
1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
E-mail: szerk@budapestfolyoirat.hu
Web: <http://www.budapestfolyoirat.hu>

Kiadja:

Press Xpress

Felelős kiadó: Dr. Dávid Ferenc
1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
Telefon: 577-6300, fax: 323-0103

Lapigazgató:

Fabók Dávid

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.
Telefon és fax: 411-0491
hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését
az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Másnak lesz jó, ha itt vásárolsz
(22. oldal)

A hátsó borítón:

az első BUDAPEST borítója
(1. oldal)

FÉNYÍRDA

56' (új) fotói a Nemzeti Múzeumban

Bognár Katalin

Jelentős számú felvételt őriz a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára az 1956-os forradalom napjaiból. 2004-ig mintegy háromezer ilyen tárgyú fotó gyűlt össze a tárban, majd az abban az évben indított akció eredményeképpen 2006-ig, a forradalom ötvenedik évfordulójáig újabb 1580 tétel került a gyűjteménybe. A képek döntő többségét privát fényképezők készítették, nyilvántartásunk 44 személy nevét őrzi.

Idén januárban hetven 6x9 cm-es papírnagyítással gazdagodott ez a gyűjteményrész. A felvételek 1956. október végén, a forradalom napjaiban készültek Budapest utcáin. Készítőjük *Marosi László* Rigó utcai tanár, aki sok budapestihez hasonlóan október 29. és november 3. között, a harcok ideiglenes szünetelése idején, gyalogosan járta be a Belvárost. Felvételei főként a lakhelyéhez közeli utcákon, tereken készültek: a József körút különböző részein, így a Rákóczi térnél, a Baross utcánál, a Corvin köznél, valamint az Üllői úton. A Nagykörúttól távolabb is járt, például a Magyar Rádió épületénél, a Károlyi kertben és a Kálvin téren.

Tehát főként azokat a helyszíneket, jeleneteket örökítette meg, amiket más fényképezők képeiről már jól ismerhetünk, azonosíthatunk. A járműroncsok körül nézelődő emberek, romos házak, betört kirakatok, ideiglenes utcai sfrok, utcán heverő holttettek most előkerült képei mégis a felfedezés élményét kínálják.

A forradalmi események és a harcok nyomait fényképező magánemberek felvételei nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a budapesti épületekben okozott károk feltérképezésében. Marosi szükségszerűen egyedi nézőpontból készült képei újabb részletekre deríthetnek fényt mind a városképi változásokkal, mind pedig a forradalmi eseményekkel kapcsolatban, és hozzájárulhatnak ahhoz is, hogy összefüggéseiben lássunk korábban már ismerteket.

A sorozat képei 2016. januárjától elérhetőek lesznek a www.europeana.eu online adatbázisban. Köszönet *Foittl Károlynénak* és *Szirtes Tibornak* azért, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumba kerülhettek. ●

A fotók forrása a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára.

Páncélos katonai jármű roncsa az Akácfa utcában. Budapest, 1956. október 30. körül

Emberek a Sztálin-szobor egy darabja körül az Akácfa utcában. Budapest, 1956. október 30. körül. Az utcában leghátul egy teherautó látszik, majd az a páncélos jármű, amelyet az 1. számú kép örökít meg közelről. A járműroncs előtt fekszik az október 29-én az Akácfa utcába vontatott Sztálin-szobormaradvány. A felvételt a fényképező egy magaslati helyről készítette. Több fényképről ismerjük azt a szovjet páncélcsovi-roncsot, amely az Akácfa utca elején állt, és amelynek tetejére sokan felkapaszkodtak, hogy nézhessék és fényképezhessék a Sztálin-szobor feldarabolását

Szovjet páncélcsovi roncsa az Akácfa utcában. A kocsí tetejéről a Sztálin-szobor darabolását nézik. Budapest, 1956. október 30. körül. Ismeretlen felvétele. Marosi László a képen látható páncélcsoviról készítette a 2. számú képet

Járókelők a romos József körúton a Rákóczi térnél. Budapest, 1956. október 30. körül

Járókelők a Baross utcában; háttérben a Horváth Mihály téri Szent József templom. Budapest, 1956. október 30. körül

Járműroncs és emberek a Kálvin téren. Budapest, 1956. október 30. körül. A felvétel azon tűzfal előtt készült, amelyről október 26. és október 29. között eltávolították a több emelet magaságban lévő hatalmas vörös csillagot és helyére a „Ruszkik haza!” feliratot festették. A képen balra a Magyar Nemzeti Múzeum épületének egy kis részlete látszik

Tömeg a Magyar Rádió épülete előtt a Bródy Sándor utcában. Budapest, 1956. október 30. körül

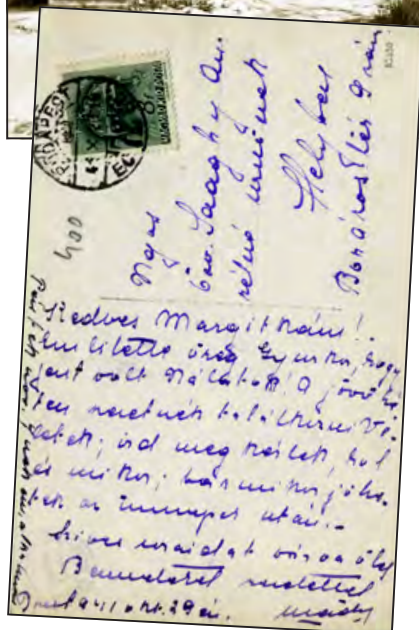
Nagy idők kis tanúja: Kisgyerek egy megrongált villamos mellett, valószínűleg a Rákóczi téren. Budapest, 1956. október 30. körül

MAGÁNANZIKSZ

Aki Darvassal barkochbázott

Buza Péter

Ez egy ötvenhatos történet. De ugyanígy a nagy háborúé: a főszereplő Saághy családhoz tartozó három özvegyasszony is szóba kerül majd, akik a monarchia egyik vagy másik csataterén veszítették el a férjüket. A címet ennek ellenére egy régebbi – idén még nem forgatott – sorozatom címéhez kötöttem. Mert a kiindulópont egy képnyomat, amelyen számomra ismeretlen magánszemélyek ülnek-állnak az objektív előtt. A Budapest antikváriumban találtam Benyovszky úr anzikszai között. Kétszer is megörültem, amikor már elolvastam a levél címzettjének nevét is. Ha valakit Saághy Aurélnának hívnak, nem ígérkezik túl nehéz feladatnak az élő leszármazottak után kutatni. Tévedtem.

Hogy ki küldte Budapestről Budapestre az itt közreadott képeslapot 1941. október 29-én – s hogy ki volt Mädy –, nem sikerült kétséget kizáróan kiderítenem. Nem is beszélve „öreg Gyurkáról”. Se a Saághy családban, se a velük egy familiát alkotó Eggenhoferében (róluk – szűkebben – a BUDAPEST augusztusi számában írtam) nincs senki, akit Györgynek vagy Mädynek hívnának. Bár, némi szabadságot megengedve magának, özvegy Eggenhofer Aladárné született Saághy Melanie – Saághy Aurélné Janits Margitnak, a címzettnek

sógornője –, aki akkor már hosszú ideje Kornhaber Samu vezérezredes felesége és a Bartók Béla úton lakik, akár így is becézteszheti magát.

Nézzük a rövid szöveget: „Kedves Margitkám! Említette öreg Gyurka hogy fent volt Nálatok! A jövő héten szeretnék találkozni Veletek, ird meg kérlek hol és mikor, bármikor jöhetek az ünnepek után. Szíves soraidat várva ölel Benneteket szeretettel Mädy”

„Péntek nov. 7 nekem alkalmas” – írta fel a lap szélére Janits Margit, a háborús

özvegy. Itt kell megjegyeznem, hogy a képeslap címzése pontatlan. Akiiket a feladó meglátogatni kíván, nem a Boráros tér 9-ben, hanem a 6-ban laknak. Annak is a második emeletén, a sokkal-sokkal később kettéosztott 2-es számú lakásban.

Lehúzott redőnyei egyikán ott a felirat: eladó.

Saroklakása a hatalmas bérháznak. Az Angyal utcára s a térre néz. Ha lőnek, s ez azóta, hogy fölépült, Budapesten többször is előfordult, akkor bizony a lehető legrosszabb helyen: a híd, a Duna felől indított taktikai lövöldözések tűzvonalában.

Négyen laknak 1946-ban ebben a szép nagypolgári (és így is berendezett) otthonban. Özvegy Saághy-Ruszek Aurélné, húga, özvegy *Klement Béláné Janits Irén*, valamint Margit két felnőtt gyermeke: *Marietta* és *Miklós*.

Egy köbcentinyi csokoládé

1956-ban a Saághy (Janits) család egyetlen cselekvőképes tagja, a magánszférában még akkor is használt nevén *vitéz nagysághy Saághy-Ruszek Miklós* pontosan tudta, hogy neki, aki huszártisztként szolgált végig a második nagy háborút, nem szabad sokat ugrálnia. A legokosabb, ha csendben marad. Mert még olyan állás se lesz, só! mint amilyen van.

Az orosz fogságból 1947 késő nyarán szabadult haza. A bank, ahol korábban dolgozott – közgazdászként szerzett annak idején diplomát –, már nem létezett. Egy-két év tengődés-kínládás után kapott végre könyvelői állást a nagy szocialista Húsipari Trösztnél. Annak is a Béliipari Vállalatnál (s megtanulhatta: a pénznek igenis van szaga). Öt-hat évvel később már főkönyvelőként kereshetett a körülményekhez képest elegendő forintot magára, magatehetetlen, gyermekbénulásos nővére meg a nagynénire, Irénre. (*Marietta* és *Miklós* édesanyja 1946. október 23-án halt meg).

A forradalom napjaiban agyülvés érte a lakást a Boráros téren – immár másodszor, megtörtént ez már 1945-ben is –, és

akkor mégis elszakadt a cérna. Nem vitás, hogy emelt hangon szitkozódott munkahelyén a kollégái előtt, aki maguk is lábban égtek a „sajnálatos események” sodrában: „*Ezek a rohadtak már megint szétlőtték a lakásomat!*”

A javát annak, amit a fenti bekezdésben olvashattak, *Geszti Istvánné Ilona* mesélte el, miután igencsak nehezen, de megtaláltam. Ilona édesapja, *dr. Kökény Gyula*, közgazdász a közeli Mester utcából, régi kollégája volt Miklósnak, s minden pénteken vendége egy több órás kanasztapartira. Huszárunk egyébként remek bridzs-versenyjátékos volt, s gyakorolta is ezt a tudományát a Hazafias Népfront kártyaklubjában, igaz, majd csak a hetvenes évektől – tudtam meg még informátoromtól. De maradjunk még ötvenhatnál. Mivel „rohadtak” nevezte a hős szovjet katonákat, meg mert amúgy is horthysta katonatiszt volt, nem is beszélve „bankári” előéletéről, statáriális gyorsasággal börtönre ítélték. Egy zárkában ült Darvas Ivánnal, egész nap reggeltől estig barkochbáztak. – Persze a Béliipar nem fogadta vissza – így tudja Ilona. Anyámnak volt annyi befolyása az Iparművészeti Vállalatnál, hogy vállalták, legyen a bedolgozójuk. Kazeinből esztergált gombokat. Végül csak felvették könyvelőnek a Horizont Áfészhez Kőbányára. Innen ment végül nyugdíjba a hetvenes években.

Gesztinétől azt reméltem, hozzájutok néhány dokumentumhoz Miklós hagyatékából. De mindössze két fényképpel meg egy csokipapírral lettem okosabb. A Vorbeck Block csokoládéját Lübeckből küldték egy ötvenhatos segélyszállítmánnyal. Teljes méretére kisimítva két versike olvasható a hátulján. Az aláíró talán egy másik barát.

„1956. Október
Mars dorbézolt, üvöltve,
Üllői út? És a környéke?
„Vár állott, ma kőhalom!”
Leveszem a kalapom...

1957. március 17.
Egy köbcentinyi csokoládé,
Itt a gyártó, ez az ország,
Szeretetsomagból való
Mint annyi manapság
De izlett mégis a csokoládé.

Némethy”

A két fénykép fontosnak bizonyult. Segítségükkel ismertem rá Miklósról az 1941-ben kelt képeslapon. Édesanyjára is, az Eggenhofer család képeivel összevetve. Ők ket-

ten ülnek egymás mellett a padon, a keres kút felőli oldalon, a kámoni aborétum udvarán, 1941. február 27-én. *Nagysághy dr. Saághy Istvánné* született *kővágóörsi Eörssy Iréne* asszony temetésekor. És a fényképezőgép objektíve mögött nyilvánvalóan egy Budapesten lakó Saághy állt. Mädy. (Kornhaberné Melanie?)

A Saághyak Ruszek ága

A német megszállást követően, 1944. június 10-től újra magyar katonákat vezényelnek a frontra. A nyíregyházi lovashadosztályt a Pripjaty mocsaraknál vetik be. Július 3-4-én itt, Timkowiczénél esik át a tűzkeresztségen az a 4/II. huszárosztály, amelyben Saághy-Ruszek Miklós tartalékos hadnagyként szolgál. Felderítési hiba miatt menetoszlopban vonulnak be a településre, egyenesen az ellenség össz-tüzebe. Sokan odavesznek, a hadnagy is megsebesül.

Miklós világháborús szereplésének ez az egyetlen publikált nyoma (*Bene János*: A nyíregyházi huszárok, Nyíregyháza, 1991). Felgyógyult, aztán az oroszok foglyul ejtik. S a táborot is túlélte.

Az édesapjának nem volt ilyen szerencséje. Néhány mondat *Saághy Ruszek Aurél* gyászjelentéséből: „...négy hónapra terjedő szakadatlan harcok után Szerbiában, a Valjevo melletti ütközetben Királya és Hazája védelmében hősiesen harcolva, súlyosan megsebesült és sok kínos szenvedés és a haladók szentségeinek ájtatos felvétele után, 34 éves korában, folyó évi (1914) december hó 15-én reggeli 7 órakor, Budapesten csendben elhunyt.” (A nyugat-szerbiai település magyar neve Macsó, itt zajlott 1914. november 16. és 30. között a különösen sok áldozatot követelő kolubari csata.)

Nem csak az öt gyászoló felesége, Janits Margit maradt özvegyen a nagy háború első két évében a Saághy famíliából. Aurél legidősebb nővérenek, a már említett Saághy Melanie-nak az első férje, *Eggenhofer Aladár* 1915-ben esett el. *Kulcsár Kálmánné Saághy Margité* – Aurél húgáé – 1916-ban. Ő is férjhez ment később újra, *Vidosfalvy Ernő*nek hívták az urát, lényegében ő volt az egyetlen civil a Saághy-Ruszek családban. (Melanie életében Korhaber Samu K. u. K. ezredes lett a második férj, Malvin – Aurélnak egy másik húga – szintén katonafeleség, ő *Dickl Rezső*nek, a monarchia hadbiztosának lett az asszonya, és hivatásos katona volt a legifjabb Saághy-gyerek, Dezső is).

A mára végleg elfogyott Saághy-Ruszek gyerekek tehát összesen öten voltak: Melanie, Aurél, Margit, Malvin, Dezső. 1878

A front szünetében, egyenruhában, háttérben a Boráros téri bérpalota

és 1890 között születtek. Egyébként édesanyjuk, Godina Angyalka is (miután az ura, *Saághy-Ruszek Béla* negyvenévesen

önkezeléssel vetett véget az életének) katonához ment másodjára feleségül. Új párját *Riedl Károlynak* hívták, szintén magas

Az 1918 körül készült családi képen a hátul felsorakozók balról jobbra: *Saághy Melanie*, *Saághy Margit*, *Eggenhofer Ibolya*, *Eggenhofer Mancsi*, *Rumy Lajos* és *Saághy Béláné*, *Eggenhofer Dezső*, özvegy *Saághy-Ruszek Aurélné Janits Margit*, *Vidosfalvy Ernő*. Elöl a gyerekek: *Saághy-Ruszek Miklós*, *Saághy-Ruszek Marietta (Babci)*, egy *Vidosfalvy* és egy *Dickl leány*

rangú katona a békeidőben (1914-ben már nem élt), s az ő három fia is – akik közül *Lajos* a tábornokságig vitte – ugyancsak a mindenkori seregben és seregből él.

Miklós két éves volt, amikor édesapja a halálos sebet kapta. Ugyanígy két éves volt legfiatalabb nagybátyja, *Dezső*, amikor az ő és négy testvérének édesapja, *Saághy-Ruszek Béla*, a nagysárói (Velké Sarovce – lakóinak fele magyar – Sarovce-Sáró, ma Szlovákia, Léva közelében) Hunyady-uradalom gazdatisztje 1892. március 23-án főbelövi magát.

Hogy miért tette, nem tudjuk. Partecédulája szerint akkor 16 éve tartó házassága boldog volt, „végzetes elhunytát” nem magyarázhatja más, mint valamiféle halálos betegség vagy hogy nem tudott elszámolni gróf *Hunyady Kálmánnal*. Ez utóbbi feltételezést látszik alátámasztani, hogy az özvegy s az öt gyerek azonnal Esztergomba költözik, ahol Béla akkor már halott édesanyja, *Sinkovits Lidia*, illetve az ő családja élt. Az uraság elküldhette őket a nagysárói szolgálati lakásból. Itt ismerkedik aztán meg *Melanie* a későbbi férjével, *Eggenhofer Aladárral*, és édesanyjuk is az ugyancsak itt élő *Riedl* ezredessel.

Még egy generációval visszalépve: az öngyilkos gazdatiszt édesapja, a jogvédett *Saághy György* nevében még nincs ott a „Ruszek” toldás. 1845-ben nevezték ki a Csáktornyai járás adóvégrehajtójának, aztán Varasd vármegye pénzügyi főnöke – „fiskálisa” – lett. Ő még a burgenlandi Németújváron született 1811-ben. Akárcsak nyolc testvére. Apjukat *Józsefnek* hívták, a Vas megyei Köcskön praktizált ügyvédként 1847-ben bekövetkezett haláláig.

Aki a szövegben idáig érve szerencsésen átrágtta magát az adatok tengerén, velem együtt vált egyfajta kegyeleti aktus részesévé. Mert *Saághy-Ruszek Miklóssal* – aki soha nem nősült meg, s nem voltak leszármazottai – 1992-ben végleg lezárult a *Saághyak Ruszek* ágának a története. A családfa is, amelyet fentebb értelmeztem, az ő akaratából került be a szombathelyi levéltárba, miután akaratát a Boráros téri kétváltásos lakás másik felében élő *Odorék* tiszteletben is tartották. Huszársága tárgyi emlékeit is ezért adták át a *Nádasdy Ferenc Múzeumnak*: kard hüvellyel és bojtjal, a két világháború között használatos szablya, vívótőr, kard hüvellyel, törkés hüvellyel, törkés. Nézzék meg feltétlenül ezeket a darabokat, ha arra járnak. Fotót egyikről se tudunk közreadni: a *BUDAPEST* szegény lap, nem tud kifizetni (nekünk) csillagászati fotózási és közlési díjakat...

Ruszek József varasdi ügyvéd 1831-ben vette feleségül Saághy Máriát, a vármegye pénzügyi főnökének, Saághy Györgynek a nővérét. Gyermekük nem született. Életének határévszámaim nem ismerjük. 1879-ben néhány nevézi egy irat. Ez a „hivatalos bizonylat” azt tanúsítja, hogy Bars vármegye lévai járásának szolgabírája volt, s mivel ennek „sem politikai, sem egyéb akadály a itt e helyütt nem létezik”, Saághy Béla (György egyetlen fia) egy bizonyos Ruszek Ignác végrendeletének megfelelő felveheti „melléknévként” a Ruszek nevet.

Más dokumentumokból az is kiderül, hogy György és Mária szoros, többszörös üzleti kapcsolatban álltak egymással, közösen vásároltak birtokot Kámonban (ez utóbbi birtokszerzésben részes volt még egy másik testvér, Saághy Mihály, a máig híres arborétum alapítója).

Bizonyosnak látszik, az 1879-ben kelt névkettőzési engedély Ignácnak arra a szándékára vezethető vissza, hogy a Ruszek név fennmaradjon. József bátyja jeles személyiség, veszprémi kanonikként halt meg 1851-ben, kortársai mint a nyelvújítást ellenző Mondolat-mozgalom egyik vezéralakját ismerték.

A kámoni birtokszerzés segítette meghatározni magánanzikszunk keletkezési helyét. Németh Gábor, az arborétum mai vezetője régóta ott szolgáló, már nyugalmazott munkatársai ráismerése nyomán derítette ki, hogy a felvétel a régi majorépület melletti udvaron készült. Mégpedig akkor, amikor 1941-ben a kámoni kert alapítója fiának, Istvánnak a felesége, Eörsy Irén meghalt. Temetésére utaztak ide az ezzel az ággal a legszorosabb kapcsolatot tartó Saághy-Ruszek leszármazottak.

Fényképezett Melanie, ott ül a padon unokaöccse, Miklós. Mellette Miklós édesanyja, özvegy Saághy-Ruszek Aurélné Janits Margit, valamint – ez látszik a legvalószínűbbnek – Miklós egyetlen apai nagybátyja, Dezső és az ő érettségiző korú (?) fia (?).

A huszárcapitány hagyatékának abban a töredékes részében, amit Gesztiné őrzött meg, Saághy-Ruszek Dezsőnek is fennmaradt egy képeslapnyi üzenete. 1914 májusában írta a már a fronton dekkoló bátyjának, Aurélnak, New Yorkból: „Mindnyájatokat szeretettel csókol Dezső. 9 napig maradtunk itt.”

Másfél évtizedet kell tovább lépnünk az időben, hogy újabb adatot találjunk róla. Nagysaághy Saághy-Ruszek Dezső nyugalmazott százados, a Signum Laudis és a sebesülési érdemrend büszke tulajdono-

sa (vagyis New Yorkból hazatérve maga is szolgált a nagy háborúban) 1927-től néhány esztendőn át a nagykanizsai autóbuszüzem tulajdonosa és működtetője volt.

Újabb tizenöt évvel későbbi az anziksz, ami a kámoni kertben készült. Nős volt Dezső, 1920 körül vehette nőül Tólos Katalint. A Vas megyei Levéltárban (ez úton köszönöm meg Benczik Gyula segítségét) őrzött, Miklós hagyatékából származó leszármazási táblán nincs feltüntetve, hogy lett volna gyermekük. De nem is lehet. Más évszámokból kiolvashatóan ez a táblázat éppen 1920 körül készülhetett.

A világhálón kerül újra elő a név, ha egyszerűbb formában is. Az Ausztráliai Erdélyi Magyar Szövetség adta ki 1974-ben Becze József Haragvó Isten előtt című verseskötetét. A kiadványt egy bizonyos Saághy Dezső illusztrálta...

Végelszámolás

A Vas megyei Levéltárba került a Janits család hagyatéka is. A Boráros téri ház második emeletének kettes számú lakásában eredetileg – és 1933-ban bekövetkezett haláláig – Miklós anyai nagyapja, dr. Janits Imre lakott. Kiválósága a közéletnek, ügyvéd, fősolgabíró, főjegyző, országgyűlési képviselő: 1903-tól esztergomi, 1914-től budapesti királyi közjegyző, a Budapesti Közjegyzői Kamarának 1926-tól elnöke, a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja.

Gyermekei egytől egyig utódok nélkül haltak meg. Így aztán a nyitrai elszármazá-

Janits Imre várostatya

sú familia éppen úgy eltűnt az élők generációinak világából, ahogy Saághy-Ruszekék (sőt, úgy tűnik: Saághyék). Imre leánya, Irén egy vasúti hivatalnokhoz, Klement Bélához ment férjhez. Ő a Műgyეთem szerzett kultúrmérnöki diplomát.

Fiatalon halt meg a képviselő úr fia, ifjabb Janits Imre fővárosi tisztviselő. 1939-ben, 43 évesen. Gyászolta Imre nevű fiacskája is, de a későbbi családi partecédulákon a gyerek neve már nem olvasható. Újabb fiú, dr. Janits Károly Vámosmikolán működött a harmincas években, körjegyzőként. Többet nem tudunk róla. A legfiatalabb leszármazotról, dr. Janits Dezső urológus főorvosról talán tudhatnánk, ha támogatottja, dr. Riskó Tibor, akinek fiatal orvosként mentora volt, nem gondolná úgy – túl a kilencvenen ez talán érthető is –, hogy régies-régi dolgokkal ő már nem foglalkozik. Az ő egyik fia, dr. Riskó Zoltán temette el ugyanis Janits özvegyét, Dörgey Jolánt. Sokáig dédelgettem a reményt, miközben a Saághyokról gyűjtöttem az adatokat, hogy nyomra leltem.

Valahogy ugyanígy jártam Odorékkal. Nincs kedvük Miklóssal kapcsolatos emlékeikről mesélni. Eltartási szerződéssel kapták meg a Boráros téri lakást. Eleinte úgy látszott, egy-két fotó, más emléktárgy elem kerülhet a segítségükkel – ha felkereshetem őket. Nem sikerült.

Gesztli Istvánné Ilona nem volt ilyen tartózkodó. Szívesen mesélt, persze csak Miklósról és Mariettáról, akiket ismert.

– A kártya volt a legfőbb elfoglaltsága, meg a nők. Még az után is, hogy Marietta 1979-ben meghalt. Az utolsó kapcsolatának a nevére is emlékszem. Farkas Rózsa. A húga miatt nem nősült meg, de igyekezett kárpótolni magát. Korrekt, becsületes úriember volt, ám ahogy öregedett, egyre többet beszélt a kalandjairól. Halála előtt pár héttel kért meg, hogy én intézzem a temetését. Mindent rám hagyott. De maradt utána bőven olyan bútor, amire Odorék igényt tartottak. Nem vitatkoztam. Arra kértek, tervük van a lakással, ürítsem ki gyorsan. Nagypolgári lakás, értékes bútorokkal, festményekkel, órákkal, dísztárgyakkal. Három generáció hagyatéka. Olyan sok volt a holmi, hogy adtam belőle boldog-boldogtalannak. Aki csak kérte. Kis lakásban éltem akkor. Jött valami Borbíró, azt mondta, rokon. Elkérte-elvitte a titkosfiókos asztalt meg három-negy értékes olajfestményt. A rokokó garnitúrát, egy sublódót, egy szekretert a Polgár Galéria vett meg tőlem. Hát ennyi. Sok? Kevés? Mindegy már. ●

Vároday Margit Szuzuki szerepében

Székelyhydy Ferenc, mint Pinkerton

Tango karmester éppen a hadüzenet előtt néhány nappal tette le az esküt. Emiatt és valóban irigylésre méltó fizetése miatt főképpen órá zúdultak a támadások. A Magyar Hírlap egy felháborodott olvasói levelet idézett (május 29.). Annak „operista” aláírású küldője Tangót nem tartja jó karmesternek, ráadásul „az olasz lenézi a magyarokat” (a dirigens muzsikus előtte évekig vezényelt Berlinben, Milánóban, New Yorkban, később pedig számottevő szerepe volt A fából faragott királyfi 1917-es, valamint A kékszakállú herceg vára 1918-as bemutatásában).

Harsogott a Pesti Hírlap is (május 28.): „Mit gondolnak az operaháznál: lehetséges lesz az olasz háború alatt olasz karmesterek egyáltalán dirigálni Magyarországon? Azt hiszik, mindent meg lehet csinálni már a budapesti magyarokkal?”

A közönségnek mindig igaza van? Amint a már idézett Budapest olvasói május 30-án megtudhatták, Kern Aurél is elhatárolódni látszott az olaszoktól: „A zeneértő és zenekedvelő közönségben a hazaszeretet és az olaszgyűlölet felülkerekedik a művészi élvezet kőátnalma-

Kezdetre 7¹/₂ órakor.

Magy. Kir. Operaház.

Csütörtökön, 1915. március hó 25-én
(Bérletszűnet 2. szám.)

PILLANGÓKISASSZONY

(Madama Butterfly.)

Dalmó 3 felvonásban. Szövegét Long János L. és Balassa Dévid nyomán írta Illés L. és Glaszon G. Fordította Vároday Mándor. Zenejét szerelte Puccini Giacomo.

Az előadást vezényli Tango Egisto, rendezi Mihályi Ferenc.

Pillangókisasszony (Cao-cso-zsán) — Ut. Medek Anna	Yamadori herceg — T. Toonyi Gyula	— N. Bernát
Suzuki, Cao-cso-zsán szolgálója — Vároday Margit	Bonso, Cao-cso-zsán nagybátyja — Badai Izó	Rónai Sándor
Kata, Pinkerton neje — N. Bodor Karola	Csaszari biztos — Ádám Gyula	Szalay Klára
Pinkerton F. B., hadnagy az amerikai Egyesült Államok tengerészetében — Székelyhydy Fer. dr.	Tiszt — —	Kolozsvári Etele
Sharpless, az Egyesült Államok nagasszónakonzala — Mihályi Ferenc	Jegyző — —	
Gero, náködo — Déry Jenő	Cao-cso-zsán unokanövőre — —	
	Magnánja — —	

Cao-cso-zsán rokoni, baráti és barátnői; szolgál. Történet Nagasszónban. Idő: jelenkor.

Kezdetre 7¹/₂ órakor, vége 10 óra után.

Az I. és a II. felvonás után 10—10 perc szűnet.

A „Magyar Színpad” a jegyszédőknél 20 filléért kapható.

MOSOR:

Szombaton, március 27-én: Jancsi és Juliska	[Kred. d. u. 5 ó.]	[Kred. d. u. 5 ó.]
Vasárnap, 28-án: A hehatündér	[Ötös helytárak]	[Kred. d. u. 5 ó.]
Kedden, 30-án: Aida	[Kred. d. u. 5 ó.]	[Kred. d. u. 5 ó.]
	[Kred. d. u. 5 ó.]	[Kred. d. u. 5 ó.]

Jegyek válthatók:

A napi előadásra a Helyő-utcai pénztárnál, a műsoron hirdettet más előadásokra a Dalszínház utcai pénztárnál naponta d. e. 9—1 óráig és d. u. 3—5¹/₂-ig (Telefon 22—40); eszékivül egész napon át a következő elárutató helyeken: 1. Bárd Ferenc és Testv. zeneműkereskedése: Kossuth-Lajos-utca 4. sz. (Sztandart palota. Telefon 6—56. és 57—28.) és Andrássy-ut 1. sz. (Telefon 25—13. és 57—08.) 2. Rózsavölgyi és Társ. zeneműkereskedése: Szervita-tér 5. sz. (Telefon 10—08.) és Andrássy-ut 45. sz. (Telefon 148—82. sz.)

Esti pénztárnyitás a színházban 7 órakor.

HELYÁRAK:

HELYEK	Rezsés		Ötös		HELYEK	Rezsés		Ötös	
	napi ár					napi ár			
	K.	L.	K.	L.		K.	L.	K.	L.
Pályó: földszinti	24 40	20 40	24 40	20 40	Támilászék a XVIII—XXIII. sorban	3 10	2 60	3 10	2 60
„ I. emeleti	24 40	20 40	24 40	20 40	II. em. pályóhely az I. sorban	4 08	3 08	4 08	3 08
„ II. „ 11. szám	24 40	20 40	24 40	20 40	„ „ a II. „	3 08	2 58	3 08	2 58
„ II. „ 2—5.	15 40	14 40	15 40	14 40	III. em. erkélyszék az I. „	3 08	2 50	3 08	2 50
Zsálye	8 10	6 10	8 10	6 10	„ „ a II—V. sorban	2 56	2 06	2 56	2 06
Támilászék az I—II. sorban	6 10	5 10	6 10	5 10	„ „ a VI—IX. „	2 06	1 56	2 06	1 56
„ a III—VI. „	5 10	4 60	5 10	4 60	III. em. szék az I. sorban	2 04	1 54	2 04	1 54
„ a VII—IX. „	4 60	4 10	4 60	4 10	„ „ a II—IV. sorban	1 04	— 84	1 04	— 84
„ a X—XIII. „	4 10	3 60	4 10	3 60					
„ a XIV—XVII. sorban	3 60	3 10	3 60	3 10					

Elővételi díj nincs.

in, és bárhogya szereti Verdit és Puccinit, bajosan kívánja meg az olasz muzsikát a legközelebbi időben. Egyelőre tehát nem is gondolunk arra, hogy olasz operákra készüljünk... Verdit és Puccinit más kítőnő német és főleg magyar operákkal fogjuk pótolni." Ám a valóság nem igazolta az igazgató szavait.

Az olasz szerző „megmentésében” valamelyes része lehetett a Színházi életnek. A hetilap a szeptember 19–26-iki számában az olvasóihoz fordult: „Előáll a kérdés: elvászthatjuk-e a művészt vagy pláne alkotásait a művész nemzeti-ségétől vagy pedig kíméletlenül vessünk el mindent, ami ellenséges földön született... Nem könnyű az érzések és a logika e bonyolult ellentéteiben igazságot tenni. A döntésre kétségkívül a közönség a leg-hivatottabb.”

A lap két héttel később – hetven éve, októberben – már több száz levélre hivatkozhatott. Közülük huszonhétből idézett is. Huszonkét olvasójuk Puccini művei mellett, öt ellenük voksolt. Ez a summázat, persze, semmiképpen sem adhatott valós képet a dilemma társadalmi fogadtatásáról. Talán még a „több százak” véleményét sem tükrözte pontosan.

A közreadott „ellenszenvlevelek” írói kevésbé voltak harciasak, mint a május végi hivatásos tollforgatók. Hangsúlyozták ugyan, hogy az aljas, álnok, hitszegő, csúnya jellemű, szövetségbontó stb. olasz nemzet szülöttének műveit nem játszhatja az Operaház, de mindőjük hozzá tett valamit. Például azt, hogy Puccini művei „amúgy” értékesek és élvezetesek. Vagy hogy a tilalmat csak a háború befejeztéig kell okvetlenül fenntartani. Netán a „puccinitlanítás” felhasználható magyar művek felkarolására: „Nagyon könnyen el lehet egyelőre Puccinit kerülni; ha az Opera a könyvtárában egy kicsit széjjel nézne, találna még körülbelül összesen harminc magyar, német és más művet, mely előadásra vár... Szép műsört össze lehetne állítani Erkelből, gróf Zichy Géza stb. művekből.” Hasonlóképpen: „Most a legjobb alkalom arra, hogy mellőzzük az idegen termékeket, és tágabb teret engedjünk a magyar operának. A szegény elárvult magyar operának, mely Operaházunknak mindég mostohagyermek volt s amelyet fejlődésképtelennek tartottak... Egy Dohnányi Ernő, Hubay Jenő, Butytkay Ákos meg fogják mutatni, mire képes a magyar zeneirodalom, éppen ezért el Puccinivel!”

Stephenson, Marconi, Edison

Az olasz mester mellett felsorakozók a Puccini-művek egyetemes értékeit hangsúlyozták: „ilyen isteni szép zenét nem lehet nélkülözni”; „a zene mindenké”; „a zene, kivéve az egyes országok himnuszait, internationalitás” és így tovább.

Nagyon sokan racionális érveket sorakoztattak fel: „Ha tőle operákat nem játszunk, akkor szüntessük be a vasutak járását, mert az angol ember, Stephenson találmánya. Ne használjuk hajóinkon a drót nélküli távirót, mert azt viszont olasz ember, Marconi találta fel. Ne tartsunk mozi-előadásokat, mert az is ellenségünk fiának, Edisonnak a találmánya... Ezért hát elvárom, hogy mielőbb legyenek műsoron Puccini operái.” Egy másik levélíró azt hangoztatta, hogy nem szabad száműzni az ellenséges országok termékeit – előadni azonban csak akkor szabad bármelyiket is, ha a hazai fogyasztás nem hoz hasz-

Puccini legjelesebb műveit igen hamar megismerhette a hazai közönség is:

Bohémélet – ősbemutató: 1896 (Torino)

– első budapesti előadás: 1905

Tosca – ősbemutató: 1900 (Róma)

– első budapesti előadás: 1903

Pillangókisasszony – ősbemutató

(átdolgozott változat): 1904 (Brescia)

– első budapesti előadás: 1906

not az említett más országoknak. Ilyenformán pedig: „Az Opera bátran adhatja Puccinit – ha ezért már olasz kézbe tantiemeket nem kell fizetnie”.

Egy különleges – az adott történelmi pillanatban egyáltalán nem fölvetetlen – ötlet: „Művészet és háború két különálló fogalom. Puccini nem katona, és ha az volna, akkor őt agyon lehetne ütni. De az operáját akkor sem. Elő kell adni.”

Egy magát operanövendékként szignáló levélíró mondatai: „Igazán nem vétene az Opera igazgatósága semmit a hazafiasság ellen, ha nem venné le a műsorról a Puccini-operákat, sem pedig a közönség, amely elmenne és meghallgatná őket. Igazán kíváncsi vagyok, hogy mi lesz. Addig is, míg ez eldől – bár igen szeretem hazámat s az én jó vőlegényem is ott küzd valahol a messze harctéren –, naponta énekelem Mimi és Tosca szívhez szóló melódiáit a zongorámmal.”

A vihar elül

A levelek közreadása után a szerkesztőség egy milánói lapból idézett. Az ott lejátszódó hasonló játszani/nem játszani vita során a Secolo Puccinit is megkérdezte. A zeneszerző válasza: „Bánjunk a magyarok, osztrákok és németek darabjaival úgy, ahogy ők bánnak a mieinkkel.”

A Színházi Élet a válaszokat és a milánói példát összegezve egyebekben kívül ezt írta: „Nálunk a Puccini- és Verdi-operák néhány előadásán kívül nem is szerepel a színházakban olasz darab. Míg viszont a magyar vígjáték és operett impozáns tömegben szerepel az olasz színházak műsorain.” És nem feledkezett meg annak közléséről, hogy minden levelet eljuttattak az Operaház igazgatójának.

Hogy a levelek hatottak-e, hogy mennyiben hatottak Kern Aurél döntéseire, nem tudhatjuk. Ami bizonyos, a szerzőlistát a hadüzenet előtti két hónapban négy-négy előadással Wagner és Puccini vezette (utóbbtól két Pillangókisasszony és egy-egy Tosca és Bohémélet). Az őszi lista pedig: öt Wagner és csupán eggyel kevesebb Puccini (két Bohémélet, egy-egy Tosca és Pillangókisasszony)!

A Puccini- és Tango-vihar elülni látzott. Elmúlt a heves sajtóharag is. Az Alkotmány december 20-án már ezt írta: „A Pillangókisasszonytól visszhangzott ma este az Operaház zsúfolt nézőtere. A nagy élő olasz maestro remekművét sikerült előadásban élvezhettük.” ●

A képek forrása a Magyar Állami Operaház Emékgyűjteménye

A BUDAPESTI ÉPÍTÉSZ KAMARA NÍVÓDÍJA 2015

Az Építészet Világnapját a Budapesti Építész Kamara díjátadásal ünnepelte: öt jeles fővárosi alkotásnak adott pénzzutalommal és emléktáblával járó nívódíjat. Október 5-én a FUGA Budapesti Építészeti Központban *Bálint Imre*, a kamara elnöke a 4-es metró, a Geometria irodaház, a Móricz Zsigmond körteri „Gomba”, a Prezi HQ és az ELTE Trefort-kerti „Az Egyetem hallottai” című emlékmű alkotóinak adta át az elismerést. A díjat a zsűri tagjainak véleményén és a közösen fogalmazott méltatásokon keresztül mutatjuk be, hogy kordokumentuma legyen az első díjátadásnak.

A zsűri elnöke *Benczúr László*, tagjai *Balázs Mihály*, *Hőnich Richárd*, *Lévai Tamás*, *Masznyik Csaba*, *Somogyi Krisztina*, *Winkler Barnabás*.

A díjalapítás 2015 elején történt. A nyílt pályázatra 2011 és 2014 között készült alkotásokat lehetett beküldeni. A zsűri elé ötven pályamű került, ebből negyvenhat felelt meg a kiírásnak. A bírálókat eredményeként – a magas színvonalra való tekintettel – felállítottak egy Jelölt kategóriát is, hogy a zsűri az öt nyertes mellett további 9 művet emelhesse ki a mezőnyből. „A nagyszámú, magas színvonalú megvalósult építészeti alkotás igazolja mennyire fontos volt ezt az építészeti szemlélet újraéleszteni.” (WB). Ebből is kitűnik, hogy az építészeti Nívódíj hiánypótló, hiszen a korábban létezett Budapesti Építészeti Nívódíjat a főváros 2010 óta nem hirdette meg, így évek óta nem volt olyan elismerés, amely ráirányította volna a figyelmet a sikeres és hasznos építészeti tettekre. Az ideai kamarai díj ezért válogatott az elmúlt négy évből. „A kimaradt éveket sajnos nem lehet pótolni. Nehéz helyzetben volt a zsűri, mert csak öt nívódíj adható, pedig a feltorlódtott mezőnyben több alkotás is megérdemelte volna azt. Ezen a feszítő helyzetben próbáltunk enyhíteni a Nívódíj Jelöltje kategóriával” – magyarázta Hőnich a díj kiterjesztésének szükségességét.

„Korábban nem publikált, a zsűritagok számára sem ismert épületekkel is találkozhattunk. Jó volt érezni a pályázók bizalmát és az épületeket bejárva látni, megélni, hogy a kortárs építészetnek is vannak rejtett tartalékai.” (SK). A közös épületbejárás minden zsűritag számára alapvető élmény volt, jelentősen meghatározta a végleges döntést. „A benyújtott képi anyaghoz képest a személyes megtapasztalás nagyon sokat tesz hozzá a megismeréshez, megtéléshez. A mai vizuális inger-tengerben egyre nagyobb jelentősége van, hogy valóságos, s nem közvetítő közege keresztül benyomásokat szerezzünk. A Nívódíj arra hivatott, hogy ebben a tengerben kijelöljön példaértékű szigeteket, melyek kiemelkednek építészeti minőségükkel, helyénvalóságukkal.” (LT)

Egy új díj alapítása kapcsán a zsűri talán fokozottabban érezte felelősségét, így a kiírás értelmezésével, a díj sikerességének feltételeivel is foglalkozott. „A zsűri körültekintő döntésével számottevően alakíthatja a díj fogadtatását a szakmai és azon kívüli közönség körében, a megalapozott döntés a jövőre nézvést is fontos, ezért elsődlegesen nem a kiírásban szereplő kategóriákban gondolkodtunk, (ezeket elsőként zárójelbe tettük) hanem mindenek

előtt a minőségi szempontokat érvényesítettük.” (BM) A kategóriák sorsa azért is nagy kérdés, mert számos alkotás több helyre is besorolható: épület és köztér összeér, belsőépítészet és épület nem feltétlenül szétbontható, avagy műemléki felújítás és új építés természetes módon él együtt, az innováció is sokféleképpen értelmezhető. „Kortünet, hogy ma kevés a teljesen új építés, ami nem dráma, különösen, ha megfontoljuk, hogy – Tomay Tamás építész mondását idézve – a városi szövet nézőpontjából minden építés hozzáépítés.” (LT)

„A kategóriák közötti átjárások mellett az építészet más értelemben is kilép a korábbi keretek közül: társadalmi érzékenysége nő, nyitottá válik, az építész szerepek változóban vannak, a tervezés gyakran közösségivé válik és az építészeti mű lényegiségéről is eltérőek a vélemények.” (SK) „Az építészet (is) olyan szakma, amit sokféle módon lehet jól csinálni. Nagyvonalú koncepcióval, a részletek alaposságával, áradó kreativitással, nemes egyszerűséggel, tiszta logikával, szociális érzékenységgel és így tovább, mindenki abból főz, amije van. A nívódíjas alkotások is ezt a sokszínűséget mutatják.” (HR) Ami viszont változatlan, hogy „az építészeti érték hitelessége akkor válik nyilvánvalóvá, ha napnál világosabban felfedezhető rajta az építész és megbízója közötti feltétlen bizalom, és az alkotó szellem közös akaratban való érvényesülése.” (BL) Végezetül: „Díjat kapni és díjat adni elsősorban az alkalom, a szemle miatt öröm, s mint kollektív esemény, létfontosságú pillanat minden szakma életében. Egy díj nagyon ritkán (talán soha nem) egy mű, egy gondolat, esztünkben valamilyen épített alkotás belső értékeit fejezi ki. Az igazi értékmérő mindig az idő és a sors, ami hivatottabb és kegyetlenebb ítész minden zsűrinél. A díj, amit nem az alkotók, hanem a műtárgyak érdemelnek ki, egy adott kollektívra adott időszakban megfogalmazott közös választása, mely egyes műveket – elsősorban a nem szakmabeli érdeklődők számára – kiemel és reflektorfénybe állít, de jó látni, hogy a lámpák fénye ilyenkor az egész, jobb sorsra érdemes szakmáinkra vetül.” (MCs)

A nívódíjat tervezte: *Czakó Zsolt* grafikusművész

Az oldalt szerkesztette a Budapesti Építész Kamara

AZ ÖT NYERTES MÉLTATÁSA

A 4-es Metró

Palatium Stúdió Kft. (generáltervező)

Erő Zoltán, Csapó Balázs, Dévényi Tamás, Gelesz András, Dajka Péter, Hatvani Ádám

A 4-es számú fővárosi metróvonal, valamint az új állomások építészeti tervezése és megvalósítása tíz évet felölelő, hazai léptékben rendkívüli feladat volt. A jórészt láthatatlan földalatti létesítményt tagoló állomások építészeti koncepciójának és arculatának tervezésére kiírt pályázat nyertese a tervezési és a megvalósítási folyamat koordinátoraként több, a pályázat során sikeres, illetve tehetséges fiatalokból álló irodát bevonva, főépítési minőségben úgy irányította a projektet, hogy az egyes állomásokot tervező csapatok szabadon valósíthatták meg az elképzeléseiket. Az építészeti megjelenés ezért változatos, a minőség pedig magas, helyenként kiemelkedő, amit számos díj és elismerés bizonyít az átadás óta eltelt időben. Remélhetőleg nemcsak a főváros, hanem a hazai építészet megítélését is javítja ez a siker, mely látványosan bizonyítja, hogy a városfejlesztés, a mérnöki létesítmények megvalósítása során is szükség van építészeti pályázatokra, invenciózus építészekre, eredeti gondolatokra és együttműködésre, és ha a feltételek adottak, a hazai építészek is képesek arra, hogy világszínvonalú létesítményeket valósítsanak meg.

Geometria irodaház

(1027, Medve utca 17.)

3h építésziroda

Csillag Katalin, Gunther Zsolt

A kockákból egymásra rakott épületet – a sakktablához hasonlóan – egymást kiegészítő és erősítő ellentétpárok jellemzik: szerkesztettség és játékosság, egységesség és változatosság, precizitás a részletekben és nagyvonalúság a belső térben. A tervezésben és kivitelezésben egyaránt maximális igényességet követelő minimál dizájn magától értetődően könnyed. A csupa-fehér, életnagyságú makettet a fény tölti meg színnel, a fehér ötven árnyalatával.

Az építészeti szemlélet pozitív következménye az épület gazdaságos és ökológikus működtetése, a környezettudatos attitűd minden részletre kiterjedő. Az identitásukat kereső irodaházak között egy pontosan testreszabott, az építetőre hangolt épület, minden szempontból példa értékű megoldás.

„Az Egyetem halottai” emlékmű – ELTE Trefort-kert

(1088, Múzeum krt. 6–8. Puskin utca 11–13.)

MM Csoport, Hetedik Műterem Kft.

Albert Farkas, Bujdosó Ildikó, Fajcsák Dénes, Lukács Eszter, Szigeti Nóra, Polgárdi Ákos, Roth János DLA, Szabó Levente DLA

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara építészek bevonásával kívánt emléket állítani a második világháború során meghalt oktatóinak és hallgatóinak. A pályázatra az Építész Mester Egylet (Mesteriskolát) hívta meg, a nyertes terv – a képzés szellemiségéhez hűen – mesterek és tanítványok közös alkotása. A megvalósult elképzelés sajátossága, hogy nem heroikusan és nem pontszerűen, hanem diszkrét tipográfiával, a falakhoz, házakhoz tapadóan, a kert egészét fonja be az emlékezés lehe-

Fotó: Bujnovszky Tamás

Fotó: Bujnovszky Tamás

tőségével. A Múzeum körút és Puskin utca közötti campus két téglapületének fugáiba beépített, alig észrevehető, keskeny, de 200 méter hosszú bronzsávjában 198 egykori egyetemi polgár neve és adatai szerepelnek. Az alkotás szellemi jelenléte túlnő az emlékmű fizikai valóságán: az emlékezés, mint a hely öröksége kerül tapintható közelségbe. A Trefort-kertben közösségi tervezésben megvalósult különleges műalkotás szép példája annak, hogy az építészeti gondolkodás számára sok irányban nyitott a tér.

Móricz Zsigmond téri „Gomba” épülete

(1114, Móricz Zsigmond körtér)

Hetedik Műterem Kft.

Szabó Levente DLA, Gyüre Zsolt

A huszadik század közepén, vagy annál frissebben épült épületek még nem elég régiek ahhoz, hogy műemlék legyen. A Schall József által a második világháború idején tervezett és megépült, az azóta eltelt közel hetven év alatt erősen elhanyagolt és leromlott forgalmi épület megítélése ezért meglehetősen ellentmondásos volt a szakemberek és a nagyközönség szemében egyaránt: a bontástól a teljes átépítésen át az anyag- és részlethű konzerválásig terjedt a javaslatok skálája. Az eredeti építészeti koncepciót és az elsődleges épületszerkezeteket következetesen megőrző, de kortárs nyílászárókkal és burkolatokkal, a mai technikai igényeknek megfelelően megvalósított épület heves szakmai vitát generált, mely a purizmus, a rekonstrukció, illetve a restaurálás százötven éves dilemmáit elevenítette fel. A magas építészeti igénnyel megvalósított felújítás a tervezők felelős döntései alapján túlmutat ezeken az alternatívákon, és a meglévőt kiindulási alappal tekintve a harsány gesztusoktól mentes, de tudatosan az épület lényegére koncentráló szemlélet elgondolkodtató metamorfózishoz vezetett: a Gomba kortárs épületté vált, de olyanná, amiben a múltja nagy erővel van jelen.

Prezi HQ Irodaház

(1065, Nagymező utca 54.)

MINUSPLUS Generáltervező Kft.

A mára világmárkává erősödött Prezi a pesti belváros szívében, a Nagymező utca-Hajós utca közötti, századfordulós Merkúr Palotában alakította ki budapesti központját. A volt telefonközpont hatalmas kapcsolócsarnokában elhelyezett, egyterű iroda kialakítása izgalmas, a nagysága ellenére személyre szabott. A lépcsőről-lépésre belakott épületben a változatos terek, a számtalan dizájn ötlet, a minden zugot belakó kreatív térhasználat olyan inspiráló közeget teremt, ahol a világ minden tájáról verbuválódott, több mint 200 dolgozó koncentráltan, hatékonyan, mégis örömtelien és közösségi szellemben tudja végezni munkáját. A belső teret folyamatosan átalakító dizájn-szemlélet érzékenyen képes reagálni az állandó változásban lévő start-up elvárás rendjéhez, up-to-date működési filozófiájához. Ez a tervezési módszertan önmagában is példamutató. A Prezi irodaház megpepszíti nemcsak közvetlen környezetét, hanem a személytelen irodaépítészeti világát is.

Fotó: Polgárdi Ákos

Fotó: Szentirmai Tamás, Biri Balázs

Fotó: Bujnovszky Tamás

A JELÖLTEK MÉLTATÁSA (részlet)**Budapest Szíve program – Hídfőterek és új pesti korzó kiépítése I. ütem – V., Március 15. tér, északi térrész**
Város-Teampannon Kft.

Koszorú Lajos, Koszorú Bálint, Borsós Ferenc, Herczeg Ágnes, Mlakár Vivien

(...) Az újjáépítés a régészeti emlékek gondos megőrzése és differenciált bemutatása mellett élhető és szerethető városi parkot eredményezett. A tervezők példaértékű egységbe foglalták a kortárs építészeti-tájépítészeti szempontokat, anyaghasználatban és formálásban minőségi és tiszta megoldást alkottak. (...)

Budapesti Piarista Központ (V., Piarista utca 1.)

M-Teampannon Kft.

Golda János, Kovács Zoltán, Mészáros Erzsébet

A budapesti piarista rendház közel háromszáz éves története újabb kortárs építészeti réteggel gazdagodott. (...) a korábban zárt iskolaépület a tér felé megnyílik, az alsó szinteken közös-ségivé válik, a várossal nyitott kapcsolatot teremt. Példamutatóan bátor és kifinomult az új épületrész elhelyezése, a meglévő keretekhez történő illesztése, melynek révén új kontextusba kerül a rekonstruált régi iskolaépület. (...)

Várkert Bazár rekonstrukciója és kapcsolódó közösségi közlekedés fejlesztése (I., Ybl Miklós tér 2-6.)

KÖZTI Zrt.

Potzner Ferenc, Pottyondi Péter, Steffler István, Potzner Ádám, Baliga Kornél

Budapest egyik szomorú szegényfoltja tűnt el a budai Dunaparttól, a Királyi vár együtteséből. (...) Az épületek hozzáértő rekonstrukciója mellett megújult a környék forgalma, a Ybl-bazárhoz tartozó kert szépen csatlakozik a várhegy keleti oldalához. A rekonstrukció megteremt a Várkert Bazárból az akadálymentes feljutást a Királyi vár területére valamint egy új, nagy befogadóképességű előadóteremmel gazdagítja a kulturális intézmény együttest. A rekordidő alatt elkészült felújítás méltó módon öregbíti Ybl Miklós építészeti nagyságát és a budai Dunapart szépségét.

Várkert bazár rekonstrukciója – belső térképzés

(I., Ybl Miklós tér 2-6.)

Budapesti Építőművészeti Műhely Kft.

Dévényi Tamás, Máté Orsolya, Vadász Viktor

A koncepciót a kreatív logika jellemzi, az építészeti hozzáállást megnyugtató szűkszavúság és erő uralja. A léptékből adódó relatív monumentalitás nem válik patetikussá, többek között a helyenként felbukkanó finom humor miatt. Az Ybl-által tervezett szerkezeteket, az eredeti építőanyagokat nem vak áhítattal, hanem illő tisztelettel, de teljesen természetes módon kezeli. (...)

Újpesti Egek Királynéja Főplébánia (IV., Szent István tér 21.)
4 Plusz Építész Stúdió Kft.

Berzsák Zoltán

(...) Az eredetileg U alakú épületet a tervezők egy keresztszárny hozzáépítésével toldották meg. A felújítás során a régi épületnek csak egyes elemeit volt lehetséges megőrizni. (...) Az új, összekötő szárny által kettéosztott zöld felület a keresztszárny földszinti üvegfalainak eltolásával össze is nyitható, (...) az épü-

letbe belépő tekintetét a keresztszárny transzparens megoldásának köszönhetően túlvezeti a belső, titkos kert felé, melyet a zöld gyepből kinövő hatalmas fa ural.

Fővárosi Önkormányzat Idősek Otthona rekonstrukció és bővítés (IV., Baross utca 100.)

ARTONIC Kft.

Tőös György, Fátyol Tibor, Erdélyi-Gáspár Judit,

Lenzsér-Mezei Kata

A tervezési megbízást nyílt tervpályázat I. díjaként kapta meg az ARTONIC Kft. Az egykori vadászház felújított épülete és az új szobaszárnyak logikus szerveződéssel kapcsolódnak egymáshoz. A vakolt régi és a csupa téglá új együttesét magas téglafalak határolják el a külvilágtól. A gondozottak szobái mindig egy-egy udvarra nyílnak, a lakók állapotától függően kertkapcsolattal vagy kerengővel. A feszes rendben megfogalmazott utcai megjelenés nem tud és nem is akar igazodni a közvetlen, fizikailag értékét veszített környezetéhez, ezáltal a körülzártság még erőteljesebben érvényesül. (...)

Erzsébetvárosi Gettó Emlékfala (VII., Dohány utca 32-34.)
RADIUS B+S Kft.

Sugár Péter, Kara László, Baróthy Anna, Árpás Renátó

A holokauszt emlékévé kapcsán, 2014-ben valósult meg a Dohány utcában, egy egykori fapalánk helyén a Gettófal, amely egyben a Menachem Zsidó Oktatási Központ kertjének kerítése. (...) Az öntömörödő betonfalra erősített, kezeletlen acéltáblákon megjelenő, háromnyelvű szöveg az egyedi emlékmű üzenetét mondja el. A középső mezőben kukucsáló lyukak kaptak helyet, amelyekben archív fényképek látszanak (...) a harmadik rész egy nyersacél tolókapu, nagy áttört feliratokat hordoz. (...) Ez a „nem-emlékmű” egyfelől belesimul a hétköznapiakba, mégis megállásra, kapcsolatkeresésre készíti a járókelőket napközben ugyanúgy, mint a finom esti megvilágításban.

Kapucinus utcai műemlék lakóház (I., Kapucinus utca 9.)
MNM-NÖK (Forster Központ)

Garaguly Kinga, Hild Csorba Bernadett

A Vár aljában található leromlott állagú házikó szükségelakások átalakításából született meg. (...) Megtapasztalható minőség a részletek kidolgozottsága, példának okáért a belső homlokzaton a lábazat rusztikus faktúrája finom átmenettel hajlik sima vakolt felületbe, a régi fafödém sikeres megmentésével pedig nagyon erős atmoszférát teremtenek az alkotók a belső térben. Példaértékű, ahogy a részletek szerves egésszé állnak össze. (...)

HungaroControl ANS III.- Légiforgalmi irányító központ (XVIII., Igló utca 33-35.)

Zsuffa és Kalmár Építész Műterem

Kalmár László, Zsuffa Zsolt

A Ferihegyi reptér mellett meghúzódva önálló világot jelöl ki a polgári légiközlekedés irányítási központja. (...) Az épület immár a harmadik bővítési fázis két évtizeden belül. Ennek megfelelően a lehetőség meg lett volna arra, hogy a tervezők gyökeresen újat teremtsenek, példaértékűen ők mégis a meglévő beépítési logika folytatása mellett döntöttek. A homlokzatképzés horizontalitása, anyagválasztása az előd-épülettel nem azonos, arra mégis finoman rímél, így a folytatás kiemeli a korábban megkezdett vonulat építészeti minőségét. ●

FÉNYYIRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Divat volt valaha a képes újságoknál, hogy poszterminőségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebet). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: Sebestyén László felvételeivel. Fadobozos, lábbon álló fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klössz”-kamerájával a pazar pesti és budai (bér)paloták udvarait örökítette meg.

VIII. Múzeum utca 9. A múlt alkalommal innen figyeltük a Baross utca 8. reneszánsz elemekből építkező, magával ragadó udvarát. Megfordultunk. E szokványosnak nem mondható körfolyosós bérház udvari homlokzatán is látszik a kitűnő alkotó, *Ybl Miklós* (1814–1891) keze nyoma. Szembetűnő az első emelet kiváltságos helyzete; terrasszá szélesedett folyosóját mívés öntöttvas oszlopok tartják. Ybl szívesen alkalmazta tartóelemként az új anyagot. Szerepe jelzésértékű: innen nyílnak a háromszoba-konyhas, cselédszobás tágas lakások, itt élnek a ház előkelő lakói. Az utcai oldalon négykarú főlépcső vezet az emeletekre, míg az udvari szoba-konyhas lakásokat a tipikus csigalépcsőn lehet elérni. A Nemzeti Múzeum mögött az építkezés idején, 1870-ben, a mester tervei nyomán már elkészült a Festetics- és a Károlyi-palota. Az arisztokrata megbízók között egy kakukktojást találunk, házunk építetőjét, *Bókay János* (1822–1884) orvosprofesszort. Munkahelye az Ősz – ma Szentkirályi – utca 4. szám alatt állt szegénygyermekkórház közelében emeltette háromemeletes épületét. Bókay feltehetően mestere, *Balassa János* (1814–1868) hatására választotta a már befutott építész. A remek sebész Bajcsy-Zsilinszky út és Lázár utca sarkán álló – sorozatunkból ismerős – bérházát is Ybl alakította át az 1860-as évek elején. A Múzeum utcai ház terveit a kivitelező építőmester, *Pucher József* (1836–1904) szignálta. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

1815. október 4: megalapítják az Irgalmasok Budai Kórházát

Már sokszor elképzelttem a város történelmi animációs filmjét arról, hogyan alakult a középkortól máig. Épült, pusztult Pest és Buda, egyre növekedett. Ma már leginkább úgy képezem el, mint a Google Street View-t, amelynek egy visszafelé gombja is van, bármelyik címnél vissza lehetne menni időben – az lenne a csodás... Ez csírájában meg is van: a régi térképeken visszafelé lehet követni egy címet.

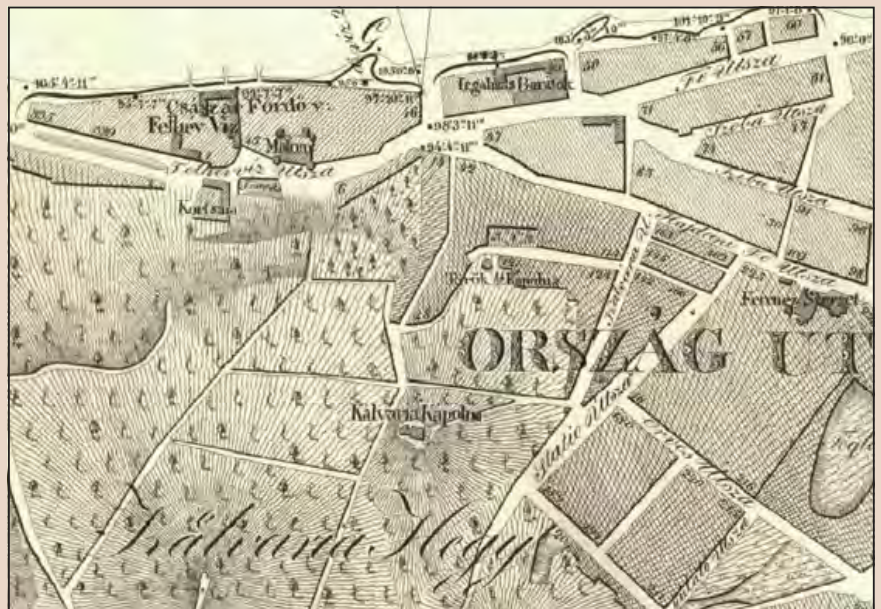
A kollektív emlékezet nagyjából a 48-as forradalomig tud visszamenni, akkor állt már a Lánchíd, a Királyi Palota jóval kisebb, nincs Nagykörút, Andrásy út és Országház, van viszont Újépület, pesti óváros és Tabán... A kétszáz évvel ezelőtti, lényegében földszintes és fapados Pest, a szinte teljesen kopár Rózsadomb, a szinte teljes német nyelvűség már kívül esik a közös emlékeken. Ezt a kétszáz évvel ezelőtti három, önálló életet élő várost elemekből kell minden alkalommal összeraknunk.

E merengés apropóját egy kétszáz évvel ezelőtti budai kórházalapítás adja: 1815. október 4-én nyílt meg a *Heinrich Keresztély* tervezte kétemeletes épületben az Irgalmasrendi Kórház és a vele egy épületben lévő gyógyszertár. A Betegápoló Irgalmasrendet egy bizonyos Isstenes Szent János (*Juán de Ciudad*, 1495–1550) alapította, Magyarországon egykor igen aktívak voltak, összesen 14 városban létesítettek valamilyen egészségügyi intézményt. A budai kórház építését, később fenntartását *Marczibányi István* (1752–1810), a nagy mecénás és alapítványa támogatta. („*Marczibányi István és Mária-féle Császárfürdői Kegyes Alapítvány*”). A fürdőt már 1806-ban megvette *Marczibányi*, ugyancsak az Irgalmasrend számára.

Az Irgalmasok Budai Kórháza ma is áll, természetesen nem az eredeti épület. A régít a rend lebontatta, a mai neogótikus ház 1903-ban készült el, *Kiss István* és *Fligauf Károly* tervei szerint. A kormány és a főváros is részt vállalt a költségekből. A Betegápoló Irgalmasrend kórház- és fürdőépületeit 1950-ben államosították, és öt különböző szervezet között osztották szét. Egy részéből 1952-ben jött létre

az Országos Reuma és Fürdőügyi Intézet (későbbi nevén Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézet – ORFI). Ez jónévű intézménynek számított a szocializmus végtelennek tűnő évei alatt. Az ORFI a volt egyházi ingatlanokat 2000-ben adta át az Irgalmasrend, illetve a Budai Irgalmasrendi Kórház részére. Ha valakinek megfájdul a sarka, és egy professzor barátja röntgenes gyógyítást ír elő neki (mint *Simplicissimus*nak néhány éve), akkor jókat lehet bolyongani a kórházkomplexum belsejében. Az elhanyagoltság alól elő-előbújik a régi szépség. *Simplicissimus* lekapta a többször is (szigetelőszerűséggel) módosított fali táblát: először csak bizonyos helyeken nem lehetett dohányozni, ma már persze sehol. Sajnos nem találta meg a képet.

mét miniszter lett, és – érthetetlen módon – lepaktált *Kádárral*, tagja lett az Országgyűlésnek csúfolt kirakatintézménynek. Szobrát 2002-ben a befolyását már elvesztett, de még a kormányzásban részt vevő Kiszgazdapárt erőltette át. Az eredménytelen pályázat után a *Kligl Sándornak* homályos körülmények között kiadott megbízás alapján készült szobrot egyöntetűen ledorongoló kritika fogadta. (A legenyhébb kifejezés a *kozterkep.hu* blogon, egy posztban olvasható: „*köztéri szobornak álcázott kisplasztika*”). Ráadásul – minthogy a tér akkorra már végképp megtelt – egy teljes mértékben alkalmatlan helyen állították fel, a déli részen, a Wellisch bérpalota közelében. Előtte élénk autóforgalom, mögötte autóparkoló. Meg se lehetett közelíteni.

A Duna partján az Irgalmas Barátok felirat az eredeti kórház- és rendházépületet mutatja (Az 1833-ban kiadott *Vörös-féle térkép* részlete)

Szoborkudarc 1: Kovács Béla

Az 2002-ben felállított Kovács Béla szobor iskolapéldája volt az érdemes embernek rossz helyen felállított rossz alkotásnak. *Kovács Béla* (1908–1959) jelentős kiszgazdapárti politikus, közvetlenül a háború után többször is földművelési miniszter volt. 1947-ben a Szovjetunióba hurcolták, húsz évre ítélték és a gulágon tartották fogva. 1956-ban is

A Kossuth tér átépítését előíró országgyűlési határozat értelmében világos volt, hogy eredeti helyén nem maradhatott. Sokan reménykedtek abban, hogy esetleg végleg a raktárban felejtik. De nem ez történt. 2015 nyarán újra felállították az Olimpiai Park sarkán. Most jól meg lehet közelíteni. Így sutaságai, dilettáns megoldásai még kirívóbbak.

Ismét felkeltette a blogoszféra érdeklődését. Az egyik gúnyos megjegyzés ez volt: „Madárfejű Lajcsika szobor.”

foto: Simplicissimus

Szoborkudarc 2: Az „Öngyilkos Madonna”

Ahhoz, hogy jó köztéri szobrot állítson a közhatalom valamely ága, három dolog szükséges:

- konszenzusos téma,
- megfelelő hely,
- körültekintően megfogalmazott pályázat, amely során egy független zsűri kiválasztja a megfelelő alkotást.

Ha a fentiek közül egyik sem áll, akkor kódolva a rossz – noha nem feltétlenül szükségszerűen botrányos – eredmény, mint a Szabadság téri új emlékmű esetén.

A várbéli új Mária-szobor csak kisebb-fajta (jórészt internetes) botrányt kavart – talán azért is, mert nem közpénzből valósult meg. De még ha egy magánalapítvány kezdeményezte és gyűjtötte is össze a pénzt (a képzőművészeti kérdésekben nem szükségszerűen járatos *Klukon Edit* zongoraművész vezetésével), a lépések mindegyikét be kellett volna tartani.

Konszenzusos témáról nem beszélhetünk, hiszen a vár 1686-os ostrománál (mint kiderült, csak a győzelem napján) megtalált, aztán elpusztult szobor a magyar Mária-kultusz újabb eszköze, amely a keresztények közül is csak a katolikusnak kedves eszme. De az ötletet az I. kerületi önkormányzat tudomásunk szerint szakértők megkérdezése és érdemi vita nélkül magáévá tette. Ha már így történt, akkor még mindig lehetett volna megfelelő helyet találni számára a Várban.

A jelenlegi hely parodisztikusan előnytelen. A Vár külső falához képest a 403 centiméter magas szobor is túl kicsi, a közvetlen környezetéhez pedig túl nagy. A fal

szélére helyezés a legudvariasabb kifejezéssel is esetlen. Legfőképpen azért, mert olyan hatást kelt, mintha levetni készülne magát a mélybe. Tagadhatatlanul illik rá GI barátom (Amerikában élő katolikus orvos) gúnyneve: „Öngyilkos Madonna”. A téma és a hely már nem hagyta nyitva a jó szobor lehetőségét, de nem lehet elmenteni amellett sem, hogy a művész pályázat nélkül kapott megbízást. És mint a mariaszobor.hu honlapon látható műleírásban írja, a nagy egyházszakadás előtti korban, a bizánci művészetben talált ihlető forrást. A 21. században...

Ha lett volna pályázat, akkor a nyertes művész talán javasolhatott volna jobb helyet. Akkor még elhárulhatott volna a legrosszabb forgatókönyv: jó szándékú polgárok, az önkormányzat asszisztálásával, sok-sok önzetlen polgár adománnyal ilyen nyilvánvalóan félresikerült alkotással „gazdagította” a Budai Várat. A minap alkalmam volt a szobrot hátról is megtekinteni. Ahogy mondan szokás: no comment.

A szobrot állító alapítvány teljes neve a honlap szerint: „Immaculata Alapítvány a Köztéri Szobrok Emeléséért”. Számíthatunk folytatásra is?

(*Mátyássy László*, 2013, a művész honlapja: matyassy.com.)

Szoborkudarc 3: Radnóti Miklós

Szeptember közepén felavatták az új Radnóti szobrot, a Pozsonyi út és a költőről elnevezett utca sarkán. Már tavaly rossz előérzetem támadt, amikor meghívásos pályázatot hirdettek. Mi szükség van egyáltalán új Radnóti szoborra? A Kádár által agyonhasznált, szinte teljesen elkoptatott költő a rendszerváltás után csodálatos átalakuláson ment át. Nem utolsó sorban *Ferencz Győző* nagyszerű monográfiájának köszönhetőn Radnóti oda került, ahová való: a magyar költők A-ligájába: *Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady, Kosztolányi, Babits, József Attila, Szabó Lőrinc, Illyés* mellé. Arcvonásait minden érettségizett magyar örökre emlékei közé vési ma is.

Ráadásul létezik egy nagyszerű szobor, amelyet 2009-ben állítottak fel a róla elnevezett színház előtt. Varga Imre alkotása igen mély értelműen képes ábrázolni az átszellemült, magába süppedő, önsajnálattól mentes költőt, akit kitaszított a magyar többségi társadalom, s ő katolikusként, származása ellenére nem akart a zsidósághoz tartozni... Ezt a szobrot volt értelme felállítani. (Érde-

kesség, hogy ez volt az ötödik köztéri példány, 1970-ben Mohácson és Salgótarjánban, később két külföldi helyszínen is felállítottak egyet-egyét. Ezen felül a Radnóti Gimnázium aulájában is van egy kis méretű változata.)

Talán a költőt hetven évig gyászoló feleségének 102 éves korában, nemrég bekövetkezett halála lehetett volna az apropó a jó mű elkészítéséhez. Sok fénykép maradt fent a boldog párról – talán őket együtt lehetett volna ábrázolni. Vagy az idős asszonyt az örökre fiatal maradt költővel?

Nem tudom, hogy a többi meghívott művész (*Gyurcsék Ferenc, Kutas László, Paulikovics Iván, Szanyi Péter*, mindannyian a figuratív szobrászat ismert alkotói) mivel rukkoltak elő, de *Janzer Frigyes* alkotása fájdalmasan középszerű. Olyan mintha a mellette lévő iskola alapító igazgatójának emléke lenne. Egy derék, öltönyös polgár, kötelességtudó (de még inkább jellegtelen) arccal, vonásai, kétségtelen, hasonlítanak Radnóti Miklósséra. Az, hogy egy korlátra támaszkodik, ebben a kontextusban epigon megoldásnak tűnik. Mintha a Varga Imre szobrot utánozná.

Hogyan lehetne megelőzni az újabb szoborállítási kudarcokat?

Nehéz kérdés, mert összefügg a közhatalom mértékletesebb gyakorlásával. A XIII. kerület egyike a kevés ellenzéki fészeknek, ráadásul Radnóti emléket fontosnak tartják. (Róla neveztek el a nemrég épült Művelődési Központot, emlékszóbat tartanak fenn, stb.) Éppen ezért, eredménytelenné kellett volna nyilvánítani a pályázatot. És ha fontos, megismételni öt év múlva, nem hamarabb. (Abból a hatalmas összegből, ami-be egy bronz szobor kerül, nagyszerű virtuális Radnóti Múzeumot lehetett volna létrehozni, a Petőfi Irodalmi Múzeummal karöltve. A minta a Fővárosi Levéltár által létrehozott Lajta Archivum lehetett volna.)

1897-ben *II. Vilmos*, aki látogatóban járt Budapesten, kevesellte a köztéri szobrokat. A hiányt sikerült eltüntetni. Budapest jó ideje túltelített szobrokkal. Úgy látszik a szobrok burjánzását ellentétes okok is előidézhetik. Szaporodnak tragédiák után, békeidőben, szegénység, vagy éppen gyors gyarapodás idején. Önmérséklet volna szükséges, jó ízléssel párosulva. Ha ez nem áll rendelkezésre, moratórium kellene... ●

Zugló öröksége

szöveg: Buza Péter, fotó: Sebestyén László

Szeptemberben megalapította az önkormányzat a Zuglói Értékvédelmi Munkacsoportot. A kerület vezetőiből, a hivatal munkatársaiból és civil szakértőkből álló formáció feladata, hogy karbantartsa és menedzselje azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a kerület fontosnak tart értékes épületállománya, beépítési karaktere védelmében. A kérdéskör iránt érdeklődők – köztük a BUDAPEST olvasói – pontosan tudják, hogy a legutóbbi években gyakorlatilag leépült az országban és a fővárosban az az intézményrendszer, amelynek ugyanez lenne a feladata. Zugló határozott lépésekkel kíván rendet tenni ezekben az ügyekben a saját háza táján. Rendeleteket alkot, támogatási rendszert vezet be, megtalálta az eszközeit annak is, hogy polgárait e törekvések pártolónak, tájékoztatásukkal, megnyerje. Karácsony Gergely polgármesterrel beszélgettem.

Minden kezdeményezés, ami arra irányul, hogy a beruházót, a „fejlesztőt” az épített örökség védelmére rászorítsa, több mint egy évtizede jelentős ellenállásba ütközik. Könnyen megtalálja a döntéshozókhoz az utat, akinek érdekében áll az üzlet, annál inkább, mert a kerületeknek az egyik legfontosabb feladata a működéshez és a szolgáltatások fenntartásához szükséges pénz előteremtése. Szegény ország, szegény város, szegény városrész...

Ha valaki szegény, különös gonddal kell vigyáznia az értékeire. Erősen földszintes gondolkodás, ha azt gondoljuk, hogy akár anyagi szempontból is megérné örökségünket elkötyavetyélni. Ha jó a várospolitika, a közös vagyonnak ezek az elemei – hosszabb távon – közvetlenül is hasznot hozhatnak. Nem beszélve a közösség mentális gyarapodásáról.

A polgármester, a képviselő-testület is politikai térben mozog, pártos kötöttségekkel, pártszimpatizáló választói nyomás súlya alatt. Ha nem igazodik, számolnia kell akár személyes egzisztenciális következményekkel is.

Zugló olyan kerület, amelynek még ma, oly sok pusztítás után is értékes az épített öröksége, gazdag a kulturális hagyományrendszere. Választóközönsége nyitott, fogékony ezekre. Nem hangzik éppen elegánsan, ha polgárosultságunk fokát a magunkét dicsérve szembeállítom más közösségeivel, de nap mint nap ezt tapasztalom. Zugló polgárosult kerület. Ötvenezres facebook társaságom sok tagja zuglói. Minden üzenetem közül, amelyeket kiraktam erre a felületre, a kerület szecessziós épületeit képen bemutató posztomra kaptam a legtöbb reakciót. Az emberek igenis tudják hogy itt, ahol élünk, óriási értékek kísérik a közterületeket, és fontosnak tartják, hogy ezt tudatosítsuk, erre figyelemmel

kormányozzunk. Szerencsére e tekintetben nem kell politikai csatákat sem megvívnom. Az a rendelet, amelynek alapján most felállítottuk a Zuglói Értékvédelmi Munkacsoportot, s amelyek az lesz a dolga, hogy koncepcióban gondolkozzon az örökség védelméről, illetve előkészítsen olyan döntéseket, amelyet ezt elősegítik, egyhangú akarattal hozta létre a testület. Mert eminens gazdasági érdek, hogy ezekre az értékekre a kerület (is) vigyázzon. Ahol értékesebb épületek sorakoznak, ott felmennek az ingatlanárak, ott más az ott lakók hozzáállása is a környezetükhöz. Ha tetszik, be kell fektetnünk a múltunkba, hogy legyen jövőnk.

Ez ellen elsősorban a beruházók opponálnak – ami persze önmagában nem is kifogásolható – és mindig megtalálják a politikai támogatóikat is. Zuglóban is többször kiderült, milyen kottából játszanak, akik részesei ennek a játéknak. Holott van arra mód, hogy a fenntartandó értékelemeket összerendezze a tervezés és a fejlesztés bármilyen modern törekvéssel. Csakhogy ez mifelénk nem igen szokott sikerülni. Itt van például a sokat vitatott Mundo esete. Az új zuglói városközponté a Bosnyák téren és vonzáskörében. Ha a környező házak megújulnak, s nem csak a templom jut túl a régóta esedékes rehabilitáción, ha például a remízépületet be lehet vonni rehabilitáció és a beruházás! koncepciójába, hogy új funkcióban egészséges része legyen az átrendezett tér szövetének – igen, akkor sikerült összefésülni az átmentett értéket azzal, ami majd az újat jelenti itt. Építészetben, a környezet formálásában. De – bár régen téma – semmit sem hallani arról, hogy mi lesz a sorsa a 120 éves kocsiszíntnek.

Ha visszatekintünk az elmúlt két és fél évtizedre, akkor azt kell mondjuk, hogy a kerületnek nem volt koncepciózus városspolitikája. 2010 előtt egy elég egyszerű logika működött: üssünk nyélbe minél több üzletet, eladjunk el, amit csak lehet, hogy ad hoc bevételhez jussunk, amit aztán gyorsan el is költünk. A 2010 utáni városvezetés pedig átesett a ló túlsó oldalára: változtatási tilalmat rendelt el a kerületben, leállítva minden építkezést. Most itt az ideje, hogy megalkossuk azt a víziót, ahogyan ezt az egész kérdéskört a jövőben szervezni, menedzselni, rendezni kívánjuk. Szerintem meggondolatlan lépés volt Zugló potenciális központjának területét áruba bocsátani

annak idején, sok éve, bár mostanra sokat szelődült az elképzelés, és úgy alakult a terv, hogy elfogadható kontúrokat mutat a megvalósulása. Kellően komplex ahhoz, hogy ezt a teret és környékét rehabilitálja, zöld folyosót nyisson a szintén rehabilitálandó Rákos patak felé. S ebbe a zöldbe már csak egy szerény kereskedelmi funkciót megjelenítő épület kerül. Valóban, a rehabilitációnak része kell legyen a remízát- és rendbetétele is. Fantasztikus épület! De hogy a főváros ki tudja-e váltani ezt a közlekedési intézményét, az egyelőre kérdéses. Ám ha a tervezett újjalottai villamos programja előbbre jut, nőnek a sanszaink arra, hogy a kerület megkapja ezt az ingatlant, és vele azokat a lehetőségeket, amelyeket szinte tálcán kínál ez a kivételes és közösségi funkciókra különösen alkalmas együttes. Útjuk a vasat, ahol csak lehet.

Ami a Bosnyák teret illeti, ebben a koncepcióalkotásban és főleg kivitelezésében intézmények a partnereik. Zugló épített öröksége nagyrészt magántulajdonban van. Két éve megszületett a helyi értékvédelmi rendelet, konkrétan is ráirányítva a figyelmet azokra a házainkra, amelyek az egész közösségnek fontosak. És idén megszületett az a rendelet is, amely lehetővé teszi, hogy a tulajdonosok pályázzanak forrásokra, ha rendbe akarják hozni az ingatlanukat. Először a jövő évi költségvetés tartalmazhatja majd azt az összeget, amelyet erre a célra szánunk. Ma az az általános vélekedés, hogy ha valaki műemlékházban, értékvédett épületben lakik, púp a hátán ez a minősítés. Hogy ne érezze annak, abban bizonyosan sokat segít, ha a közösség valamennyit átvállal azokból a terhekből, amelyek a tulajdonost terhelik. Hogy ezekben a kérdésekben megváltozzon a viszonyrendszer, szükség lesz arra is, hogy e mellett más módszerekkel is formáljuk a közvéleményt, hogy megismertessük értékeikkel a zuglóiakat. Már három éve elkezdődött például – és ez az előző önkormányzat érdeme – utcáink „kitáblázása”. A Hermina úton minden jeles épületen vagy udvarán ott a tábla, amely elmeséli, miért van az átlagosnál több közünk éppen ahhoz a házhoz. Idén októberben az Amerikai úton jelölünk meg újabb tizenhat ilyen épületeket. S az akciót a ciklus teljes időszak alatt folytatni szeretnénk. A programot egy immár huszonöt éve eredményesen működő zuglói egyesület, Herminamező Polgári Köre-1990 dolgozta ki, és szakértelmével

segíti a megvalósulását. Gondozásukban jelenik meg még az idén a Zuglói Lexikon immár negyedik – átdolgozott – kiadása is. Kevés olyan kerület van, amely egy szóval ki tudja fejezni az identitását. Nekünk ehhez elég a nevünket kimondani, leírni. Lakjon polgárunk akár a Füredi úti lakótelepen vagy a kertvárosban, netán a villanegyedben, a vitézi házakban, ez a fogalom mindenkit megszólít, s mindenkinek ugyanazt jelenti. Múltjának, értékeinek megismerése és megismertetése ezt az identitást erősíti. Erre pedig az egyénnek és a közösségnek egyaránt égető szüksége van.

Szép, kerek volna ez a beszélgetés, ha most véget érne. Ám nem tehetünk úgy, mintha nem tornyosulna Zugló felett (is) a Városliget Projekt nyomasztó árnyéka. Nem csak zöld politikusként, zuglóiaként is ellenzi.

Egész Budapest szempontjából súlyosan aggályos a terv. Hamis az a paradigma, amely gyakran előkerül a projektet kísérelő vitában, az értékőrzést szembeállítva a fejlődéssel. Az ide szánt múzeumépületek a város számos más pontján is elhelyezhetőek volnának, meglévő értékek felszámolása nélkül, ahogy azt többek között Ráday Mihály remek előadásában hallhattam. S miközben helyet erőszakolnak ki a város közparkjában újabb és újabb épületeknek, az ország épített örökségéhez tartozó más központok pusztulnak éppen a Ligetben. A Vajdahunyad vára – lassan rádől a Mezőgazdasági Múzeumra – vagy a Palme ház. Ezeket kellene rendbe hozni! Még az Állatkert bővítését tudom a leginkább elfogadni, nem érzem testidegennek az ide elképzelt új attrakciókat, s olyanoknak se, amelyek a közpark értékeit fenyegetnék. Nem tagadom azt sem, van egy tervezett épület, a Zene Háza, amit magam is szépnek találok, s sok szempontból ideillőnek. Noha, a fákat én úgy szeretem, ha körül lehet járni azokat, s nem a tetőt szúrják át. Ugyanakkor egyáltalán nem értem, miért volna szükség Budapestnek egy ilyen intézményre, miközben az elmúlt évtizedben több világszínvonalú koncertterem is épült vagy újult meg a fővárosban. Remélem, előbb-utóbb a döntéshozók belátják, a világ egyensúlyát nem szerencsés akar-nok módon felborítani. Lehet, de nem szabad. A megtehetem, tehát meg is teszem típusú gondolkodás nem a polgár gondolkodása. Ráadásul felette kisztílt és kisszerű. ●

Másnak lesz jó, ha itt vásárolsz

szöveg: Elek Lenke, fotó: Sebestyén László

Milyen a charity, ha magyar? Látszólag turkálóknak tűnnek, és a használt ruhák árszintje is hasonló, mégis alapvetően különböznek azoktól. Néhány éve nyíltak meg az első hazai adományboltok Budapesten, a külföldi charity üzletek mintájára. Itt mindenkitől átveszik a forgalomképesnek ítélt, számára fölösleges könyveket, háztartási eszközöket, ruhákat, játékokat, amelyeket olcsón árusítanak, és a bevételből különböző szervezeteket, célokat támogatnak.

Ma számos budapesti háztartás tárgyak fogságában fuldoklik, tinédzserek tucat-szám vásárolnak értelmetlenül nadrágokat, szoknyákat meg felsőket – ahogyan ma összefoglaló néven hívják a trikókat, ingeket, blúzokat, pulóvereket, mellényeket, kardigánokat, bolerókat – többnyire impulzív módon. Azaz a lánynak (fiúnak) esze ágában sem volt bármit is venni, de, mondjuk, volt tíz perce a megbeszélte randevűig, benézett egy boltba, megtetszett neki valami, és „hirtelen felindulásból” megvette.

Tárgyak fogságában élünk

A pazarlás a fogyasztói társadalom éltető ereje, ám erősen környezetszennyező, rossz szokás. Minden félévben (sőt újabban negyedévenként) új kollekcióval rukkolni elő a világmárkák, ha nem így tennének, tönkremenne a ruházati ipar, meg a kereskedők is – állítják.

Sokan arra (is) költik a sokszor nehezen megkeresett pénzüket, amire semmi szükségük nincs. A tárgyak meg évről-évre halmozódnak a szekrényben, dobozban, zsákban, ládában.

Egyes bevásárlóközpontok, hipermarketek előterében el szoktak helyezni nagy tartályokat, amelyekbe bepakolhatjuk a fölös ruhát – ha már úgyis arra járunk. De ezeket persze illik kimosni, szortírozni, mindig magunkkal hurcolni a kocsí csomagtartójában, hogy amikor éppen a nagybevásárlást intézzük, nálunk legyen a másnak szánt pakk.

Az adományboltba is el kell vinni a holmit. Ez kétségteljesen probléma, hiszen akadnak olyan lomtalanítás előtt álló háztartások, ahonnan zsák- és konténerszámba lehetne mit elszállítani és értékesíteni, a hálószooba-garnitúrától könyvtáráig, a fölös vázától, hamutartótól és a külföldről hozott szuvenír figuráig. De erre már nem mindig futja a többnyire civil kezdeményezések költségvetéséből. Hiszen a fuvar drága, nincs arra stáb, hogy a holmikért eljőjenek és lecipeljék a lift nélküli ház ötödik emeletéről. (Ha csak valaki fel nem ajánlja – adomány helyett –, hogy segít szállítani, van erre is példa.) Legtöbbször a kuka mellett végzik ezek a nylonzsákok, hőszigetelt, esőben, fagyban, sárban. A kimosással, a tisztítással nem akar bajlódni senki – egy blézer, egy zakó kitisztíttatása manapság 1500 forintba kerül!

Már szövetségük is van

Ma már számos adománybolt nyílt Budapesten, és vidéken is majdnem annyi, körülbelül félszáz ilyen célú üzlet nyit ki minden nap. Jómagam háromba szok-

tam bekukkantani, ha éppen arra járok, a Budafoki úton, a Gogol utcában és a Dohány utcában böngészek régi újságokat, könyveket, kacérokodom retro cuccokkal. A „kezdő” vásárlók olykor még összekeverik ezeket a „sima” turkálókkal, a kiműveltebbek vintage boltoknak nézik, pedig „csupán” jótékonyági célúak.

Ahány bolt, annyiféle cél, és annyiféle szervezet áll mögötte. A Kórházi Önkéntes Szolgálat Alapítvány hozta létre az elsőt a fővárosban. A Közösségi Szociális Szövetkezet – a KÖSZSZ – oly módon is közvetlenül támogatja az arra rászorulókat, hogy tartósan munkanélküli embereket foglalkoztat az általa működtetett boltban.

Tavaly júliusban alakult meg az Adományboltok Országos Szövetsége (ADSZ), tíz szervezet tizenkilenc üzletének részvételével, ahol a hálózati szerveződést, és az ADSZ megalakításának folyamatát az OFA – Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. – KoopeRáció+ projekt szakmai segítségnyújtással támogatta.

Az alakuló közgyűlés szerint az adománybolt egy olyan társadalmi vállalkozás, melyet bejegyzett alapítvány, egyesület, nonprofit társaság, szociális szövetkezet működtet, saját alapító okiratában megfogalmazott társadalmi cél érdekében, nonprofit jelleggel. Működése nyilvános. Árukészlete nagy részét felajánlott adományok képezik.

Az ADSZ a szövetséget alkotó, ahhoz csatlakozó adományboltok és közösségi vállalkozások önkéntesen létrehozott társadalmi szervezete. Célja az ilyen típusú boltok kultúrájának terjesztése, létrejöttük támogatása, érdekképviselőjük ellátása. Ahogyan azt *Németh Lászlótól*, a szövet-

ség elnökétől megtudtam, a tagság egyfajta szakmai közösséghez való tartozást jelent, érdekvédelmet, önkéntes akkreditációval minőségi védjegy nyújtását. Kedvezményes adó- és járulékfizetés elérésén fáradoznak.

Mint hangsúlyozta, az adományboltok alapvetően három funkciót teljesítenek: új munkahelyeket hoznak létre hátrányos helyzetű emberek számára, olcsó beszerzési lehetőséget nyújtanak a szegénységben élőknek, és hozzájárulnak a környezeti fenntarthatóságához.

Akkor a Gellértnél!

A Szabad Iskolákért Alapítvány (SZIA) égisze alatt üzemel a Budafoki úti üzlet, közel a Gellért térhez. Bevételükkel az alapítvány misszióját támogatják, amelynek jelszavai a kooperatív tanulás, a differenciálás, a hátrányos helyzetű gyermekek segítése, a személyközpontú nevelés elterjesztése a hazai pedagógiai gyakorlatban. Olyan adományokat is gyűjtene, amelyek az oktatással, neveléssel, művészetekkel, kultúrával kapcsolatosak.

A bájos, nagyon népszerű helyen vásárolhatók könyvek, játékok, festmények is. A SZIA plusz keretében fiatal iparművészek alkotásait árúsítják. Ott jártamkor éppen vásár zajlott, sokan voltak: kétszáz forintért lehetett rábukkanni hibátlan, alig használt, márkás ruhákra, cipőkre. Két svéd hölgy válogatott mellettem, el sem akarták hinni, hogy darabja egy euróba sem kerül ezeknek a jópofa, vintage színvonalú holmiknak. Amint a munkatársaktól megtudtam, már eleve kiválogatják a kapott adomány-csomagokat és csak a jobb darabok kerülnek a polcokra, vállfákra. De amelyek nem forgalomképesek, azok is gazdára találnak, a hajléktalanok és menekültek örülnek neki.

A probléma a fuvar szokott lenni: nagyon sok lakásban állnak felhalmozva a fölös cuccok, de gyakran nincs, aki vállalja, hogy elszállítsa ezeket az üzletekbe, bár ezt is meg lehet olykor, némi jóindulattal, oldani. A bútorok fuvarozása, tárolása már bonyolultabb eset, pedig arra is van kereslet.

De létezik Magyarországon a fent ismertetett folyamat fordítottja is. A jelentős árbevételű produkáló hazai turkálópiac árualapjának jó részét eredeti „hajzájában” jótékonyági céllal gyűjtötték össze. Így történhet meg, hogy külföldi, tipikus charity árut lehet Magyarországon kapni, csak éppen nem jótékonyági célra fordítják a bevételt. A nagykereskedők behozzák a holmikat szinte ingyen, válogatják, úgyahogy fertőtlenítik, majd üzletláncikaikban saját zsebre, jó pénzért árusítják.

Külön regényt megérne, hogy mondjuk, a németországi idősoththonok ápolójainak holmijai milyen úton-módon jutnak el budapesti turkálóba. Ha figyelmesebben megnézzük az árut, még a nemrég elhunyt idős hölgy nevét is megtudjuk egy kis beragasztott anyagdarabról a hálóing nyakánál... ●

Üdvhadsereg és remake

Külföldön a legtöbb adománybolt vallási alapon működik, ilyen például a stockholmi Stadsmissionen, amely az 1800-as évek közepe óta szolgál. A használt holmik eladásából finanszírozzák a hajléktalanok ellátását. Az eladók sokszor olyan emberek, akik másutt nem kaphatnának munkát, előfordul, hogy enyhén értelmi sérültek is dolgoznak egy-egy helyen, akiket ép társaik segítenek. A fiatalok nagyon szeretnek ezekben a boltokban vásárolni, sőt fiatal designerek létrehoztak egy saját márkát is, ennek neve Remake: újrakészítést jelent. A régi holmikból állítanak elő divatos, új kiegészítőket, ruhaféléket. A patinás egyesület tagjai házhoz jönnek, ha bútort vagy hagyatékot kell felszámolni, és mindenki jó szívet engedi be őket a lakásába. A Myrorna egyesület a svéd Üdvhadsereg second hand részlege, és ugyanolyan elven alapszik, mint a Stadsmissionen. Az Emmaus a harmadik világ országait, főleg a régi gyarmatokat segíti. Mind a három egyesület egyre népszerűbb, mert nemes, ugyanakkor környezetvédő a tevékenysége. A fent említett Myrorna együtt működik a tekintélyes Bukowski aukciós házzal, hogy a valóban értékes régi tárgyakért minél nagyobb árat sikerüljön elérniük a rászorulóknak érdekében. A kikiáltási ár olykor több ezer svéd korona.

ÖTVEN ÉV

Reflektorfényben

Csontó Sándor

Rajkin a szovjet humor nagyköveteként számos alkalommal megnevettette a szoci tábor barakklakóit. Szállóigévé vált mondása – „válami ván, de ném az igázi!” – sajnos ma is aktuális, mert azóta se lettünk a mosoly országa. A pesti Broadway közepén tekint a lencsébe, háttérben a Fővárosi Operettszínház épülete, társbérletben a Budapest Táncpalotával, a korábbi neves Moulin Rouge mulatóval. Bepillantunk a kulisszák mögé, ahol Mágán Miska éppen átöleli a Csárdáskirálynőt. Vagy Marica grófnőt?

Forrás: MTI Fotó, Tormai Andor

1965. október 5. Arkagyij Iszaakovics Rajkin, a neves orosz komikus, színész, konferanszié, rendező a Nagymező utcában

Krídy Gyulától tudjuk, hogy Somossy (Singer) Károly tanította meg mulatni Budapestet. Neki köszönhetjük többek között a Nagymező utca 17. szám alatti ékszerdobozt, amit 1894-ben a bécsi Fellner és Helmer színházcsináló duóval emeltetett, megteremtve ezzel a világvárososhoz méltó szórakozási formákat. A Somossy Orfeum és a bögyös-faros Carola Cecilia már rég a múlté, de megmaradt ez a varázslatos épület – a Budapesti Operettszínház – benne világszínvonalú előadásokkal. Az is egy kisebb cso-

dának számít, hogy Foczmán István üzemeltetési igazgató már félévszázada itt dolgozik.

Az építészkarra sajnos nem mehettem a szemem miatt, így elektroműszerészként a Filmtechnika Vállalatnál helyezkedtem el, ahol a FITE márkájú vetítőket, lámpákat készítettük. Egy kolléga szólt, hogy nem jövök-e világosítósnak az Operettbe, mert éppen van hely, és szerinte megfelelnek. Hát beléptem, 1965. október 18-án.

A mai világban ez hihetetlenül hangzik. Gondolom előtte sosem járt itt.

Dehogynem! Mi a Szilágyi Erzsébet fasorban laktunk, ahol *Latabár Árpí* bácsiék is. Sokszor hozott a szüleimnek jegyeket, tehát több előadást is láttam már addig. Például a *Szinetár* féle Csárdáskirálynőt 63-ban. **Minden kezdet nehéz, az Öné mennyire volt az?**

Persze az első napokban szinte elvesztem az épületben. A Jó éjt Bessy!-ben debütáltam. Fogalmam sem volt az olyan szakkifejezésekről, mint színpadnyílás, láb, szuffita, fej-

gép, horizont, árok. Ezeket ma három-négy nyelven is tudni kell egy olyan nemzetközi társulatnál, mint a miénk. A sötétben is látni, a gyors színpadmozgásokat lekövetni, kiismerni a darabokat, vakon tudni, ki, mikor, hol áll a jelenetben, melyik technika indul. És amikor már téged is megismernek és visszaköszönnek, az is magabiztosságot adott. Az időbeosztást megint csak meg kell szokni, mert nincs estéd, hétvégéd, és a családodnak ezt tudomásul kell venni. Ez egy éjjel-nappali nagyüzem, alig van üresjárat.

Mi változott az elmúlt évtizedekben, a háttérben, a színpadtechnikában?

Óriási a fejlődés! Régen egy fényszabályozó pult akkora volt, mint egy kredenc, ma szinte laptop méretű. A lámpák nagysága, az izzók mérete a vizesvödörrel mobiltelefonnyira zsugorodott. Rohamos léptekkel digitalizálódott minden. Az újonnan felszerelt, számítógéppel vezérelt gépezetek, süllyesztők és a forgószínpad kitágították a szcenikai lehetőségeket. Utóbbi érdekessége, hogy az egyik – ráadásul többféleképpen süllyeszthető – elemét ellentétes irányba, akár más sebességgel is lehet mozgatni. A színpadtorony és a hátsó színpad magasságának megemelésével egyszerűbbé vált a díszletek mozgatása, előkészítése és felállítása. Természetesen a legmodernebb technikával készült hangosító és világosító-berendezéseket is számítógép vezérli, és a nézőtér előtti tér elemei is tetszés szerint átalakíthatók, lesüllyeszthetők. Ezek zömme a *Síklós Mária* nevéhez köthető 2000-es nagy rekonstrukcióban valósultak meg. De korábban a kollégákkal „sufnituning” módon is megoldottunk számos olyan trükköt, amit nyugaton már megcsináltak profi eszközökkel. A Cocom-lista miatt csúcstechnológiás termékeket 1992-ig nem lehetett behozni az országba. Amikor a nyolcvanas évek elején elkezdtek külföldre vinni az előadásainkat, a németek csodájára jártak, hogy ezt ti csináltátok? Kicsit csúnyább, kicsit nagyobb, de a miénk volt! Ma bemelegyünk a boltba és fillérékért megvesszük, mondjuk a dimmert.

Mennyire szólt bele korábban a politika az Operettben folyó munkába?

Tudomásom szerint nem gyakran. De az köztudott, hogy a Hegedűs a háztetőn-t is letiltották egy időre. Egy-két librettót átírtak, ami több volt, mint leporolás. Annak idején *Rákosi* a Csárdáskirálynő díszlete miatt is toporzékkolt, mert az úri világra, az orfeumra emlékeztette és kijelentette: „Tanuljanak meg konzumálni!”

Itt folyamatosan nagy zenés-táncos darabok mennek. Ez sokkal több fellépő művészt, műszaki személyzetet és több költséget jelent, mint egy prózai színháznál. Bírják szuflával?

Általában a díszítők és a világosítók száma durván 20–25 fő, ez a kellékesekkel, öltöztetővel a duplájára nőhet, persze előadástól függően. És akkor nem beszéltünk a szereplőgárdáról, táncosok, zenekar, stb. akiknek az összlétszáma olyan 370 körül van. Költségvetésről, számokról nekem nem tisztem beszélni – ebben *Lőrinczy György* és *Kerényi Miklós Gábor* az illetékes –, de nézzék meg a fantasztikus kiállítású és szórakoztató előadásainkat. Minden pénzt megér!

Sokszor temették, és sokan mondják, hogy a műfaj hanyatlak, a musical elvesztette uralkodó szerepét.

Ki állítja ezt? Tömött sorok állnak a pénztárainknál, egy tűt nem lehet leejteni a nézőtérre és minden este ki lehet tenni a teltház táblát. Imádják a színészeinket, valóságos sztárkultusz alakult ki körülöttük. A vidéki gálaműsorokon nem engedik le a színpadról a társulatot. Külföldi turnékon negyedórás vastappsal búcsúztatnak. Az biztos, hogy a musicalek újabb lendületet adtak a zenés műfajnak és bevonzották a fiatalságot. De az operett is jól van, köszöni szépen! Olyan kiváló szerzőket adtunk a világnak, mint *Kálmán Imre*, *Lehár Ferenc*, *Huszka Jenő*, *Jacobi Viktor*, *Kacsóh Pongrác*, *Eisemann Mihály*, *Fényes Szabolcs*, *Ábrahám Pál* és sorolhatnám. Az általuk szerzett csodálatos melódiákat a fél ország el tudná fűtyülni. Remek dramaturgok által aktualizált szövegkönyvvel, látványos díszlettel és technikai megoldásokkal szerintem mindenkor sikerre vannak ítelve.

Milyen volt együtt dolgozni a régi, nagy sztárokkal? Mennyire voltak háklisak?

Nekem csak jó és szép emlékeim vannak. Valószínűleg a természetemnek, a stílusomnak is köszönhető, hogy szerettek, befogadtak. Feledhetetlen, ahogy *Bessenyei Feri* a próbák után sztorizott. *Feleki Kamill*nak mániája volt, hogy minden textíliát megszagolt. Együtt drukoltunk a magyar csapatnak *Kamill bácsi* öltözőjében, ahová behoza a *Junoszty* tévéjét. *Kertész Péterrel* és *Németh Sanyiékkal* kispályás fociztunk. *Rátonyi Róbert* még az árnyékát is megnézte maga mögött a színpadon, és ha nem tetszett neki, bizony, felszólt a világosítóknak. *Bródy Tamás* karmester próbáit végigkacagta

mindenki, kivéve, akivel élcelődött. *Honthy Hannának* a ruhája nem érinthette a padlót, *Eta* az öltöztetője, mindig fehér lepedőt terített alá.

Vannak különleges helyek az épületben?

Amikor beléptem ide, akkor a pincében még volt egy hatalmas ventilátor, előtte nagy jégtömbök. Előadás kezdetekor lejtött a gondnok és fenyőolajat öntött a jégre, hogy kellemes illat legyen a nézőtérre, így működött a légkondicionálás anno. A vészkorszak idején itt sok művész talált menedéket. A jobb oldali proscéniumpáholyt, a külön kis szalonnal régen kizárólag az udvar tagjainak rendezték be. Ma a reflektorok uralják – én is sokat világítottan innen –, a másik felét meg a női mosdó.

Említhetne néhány kedves előadást

Marica grófnő, *Bajadér*, *Mozart*, a *Hegedűs*, az kihagyhatatlan volt, *Chichago*, *West Side Story* és a *Básti-Lehoczky* féle *My fair lady*.

Biztosan itt is történtek emlékezetes bakik, tréfák, amin akkor nem, de azóta jókat nevetnek.

Egyszer a reflektorok melegtől elolvadtak a színes viaszvirágok és ráfolytak a színpadra, a ház összes vasalójával és újságpapírokkal nekiestünk vagy tízen, hogy felitassuk a felvonás kezdetéig. Másik eset, amikor egy kollégának – akit meg akartak viccelni a többiek –, a kellékbőröndjébe egy húszkilós súlyvasat tettek. Majd megszakadt az előadáson, ahogy fogvicsorgatva cipelte. És itt van a sült libacomb rejtélye, amelynek a díszletváltás alatt estéről-estére lába kelt. Évek múlva derült ki, hogy a zsinórpadlásra húzták fel, ahol jóízűen elfogyasztották.

Ma is energikus, szeretettel, mosolygósan beszél a munkahelyéről. Hogyan „élte túl” az elmúlt ötven évet?

Én nem gondoltam, nem éreztem, hogy ez egyszer majd történelem lesz, hogy ennyi időt eltölthetek itt. Igyekeztem mindig folyamatában látni a dolgokat. Így lettem fővilágosító, majd az előadásokhoz terveztem a fényeket, 2001-től pedig az üzemeltetés hibátlan működéséért felelek. Fialalok között lenni, minden este változatos és pörgős műsorban részt venni, ez rengeteg plusz energiát ad. A társulattal körbeutaztam a fél világot, számos barátot szereztem. Az Operettszínház több mint egy munkahely. Szerelem. ●

DÉLUTÁN

Kincskereső és fafül

Horváth Júlia Borbála

Nagykalapos, szikár alak álldogál, mellette tömzsi húsos, félig elfeküdve. Odébb elegáns léha, kinek mindegy a téma: szívósan kúszik fölfelé. *Lássuk, miből élünk...* – az őszi betakarítások idején dagad a kamra, és derül a kedv; szilva, szőlő, dió, s mindenféle jó. Az októberi napsütésben jutalom minden kint töltött pillanat; dolgozó, kiránduló célja egy: kihasználni az utolsó langymeleg napokat. De csak óvatosan a halált okozó tevékenységekkel.

A legtöbb városi ember ellensége az eső, a köd, a természetjárók nagy része viszont kifejezetten kedveli. A nyirkos napok utáni hetekben megindul az erdei populáció, újabb és újabb fejek nyúlnak elő az avarból. Az álcázás tökéletes: narancs, okker, aranybarna, az aljnövényzethez alkalmazkodó divatszínek, nonfiguratív formavilág. Persze veszélyes vállalkozás a részükről, mert még fel sem szárad az égi harmat, megjelenik az ellenség. Zsákokkal támad és hatalmas hüvelykujjával derékon ragadja a zsenge gombatestet. Mindössze halk pattanás, amikor elválik a test a tönktől: *neked annyi, gyilkos szerzet...* – etikailag kérdéses, hogy a mérges gombák leszedése hasznos művelet-e, vagy nyereségvágyból elkövetett gombászkodás. *Hogy mondhat ilyet? Az erdő mindenkié...*

Üdítő gondolat, a kirándulócsoporthoz a városiakok lelkesedésével veti magát a természet rejtelmeibe. *A madarak... a fák... a napsütés...* – minden tetszik, minden zsír; sötétedéskor a hazamenés is. *A piros jelzés mentén ismerek egy bodzást...* – nyomban támogatókra lel a külön utas túrázás, recscsen a faág, suhan a lomb, néhány albogár időben bemenekül a levedlett fahéjak közé. A csoport vidáman vonul az erdőben, messziről morajlik a városzaj, a dugóban született szennyszavakat messzire fújja a szél. *Keressünk kincset! Inkább találjunk!* – a jó levegő különleges hatást gyakorol a fantáziára, innen is, onnan érkezik néhány figyelemreméltó történet. *Legutóbb Zalában találtak korsókat... nyílhegyeket... ékszeret... olajat...* – azt csak szerettek volna, replikázzik a józanabb szárny, és a csoport átmenetileg megelégszik egy rozsdás kínai lombvágóval.

A kirándulóknak nem szegi kedvét az ipari lelet, és a következő ábrándozásra alkalmas tisztásig megannyi változatát gondolják át a kincskeresőnek. Míg nem egy óriási őzláb gomba állja útjukat. *Piruló változat... Nagy... Kicsi...* – emlékfoszlányok a fajtákról innen is onnan is, biztosat azonban egyikük sem tud mondani, végül összekapcsolódnak a törekvések: *Állítólag gombászás közben találtak a kincset...* – s valóban lehetséges, hogy másképp kell közelíteni a sikerhez. Az ötlet tetszést arat, és a kincsvadász társaság gombakörre alakul. *Laskagombából legjobban a pörkölt... vargányából a krémleves... őzláb kapros-tejszínes mártásban... laskagomba-saláta...* – mint ha konyhai illatok vegyülnének a mézes délutánba, a társaság megállíthatatlanul nyomul előre. *Vajon kisütöd a szalonnát, a hagymát üvegesre párolod, rádobod a*

fölaprított gombafejeket, tejszín, kicsinyke bors... tizenöt perc alatt megvan, hm...

E ponton végleg eldől a további program, elvégre itt az őszi szedési szezon. Kutató szemek pásztázzák a fák tövét, a bokrok alját, a kijelölt turistautat, ugyan ki követi már, mélyen bent járunk a rengetegben. Két kis csiperke... vagyis vargánya... esetleg fafül... – a fajismeret továbbra sem erőssége a csoportnak, végül kiegyeznek az általános erdei változatban. A bizonytalanság nem vesz vissza a jókedvből, a társaság nyomul tovább, az elszántabbja már teletömte a kiürült uzsonnás zacskókat. Az egyik vízfolyás mentén pazar látvány fogadja a keresőket: hű, mennyi... ebből egy egész iskola jól lakhatna... – tán nem azzal kellene kezdeni, váll mögül cserzett hang szól. Megdöglök a nejlóban... – Ūristen! – A leszedett gombát nem tároljuk lezárt dobozban, mert a levegőtlen közegben gyorsan romlik. – Ajjaj! – Leszedéskor a tövél együtt emeljük ki a földből, nem pedig letörjük a felső részt...

A szedési lázban senki nem számított arra, hogy profikkal találkozhat, s az esz-

mélés után megszégyenítő kép tárul a cserjésen túl: egy kutya és három terepruhába öltözött ember guggol, mellettük ládák, papírzacskó és sok csend. A cserzett nem kérdez, csak folytat: *Ha már erre adták a fejüket, leszedéskor ne károsítsák a tönk tövét, a bocskort, hiszen azok segítenek a fajta felismerésében. Gondolom, első útjuk a gombavizsgálóhoz vezet majd... – sűrű bólogatások és halk minden jót, ami zárja az ismerkedést, a csoport pedig elgondolkodik további életén – vagy halálán. Az elvégzett munka azonban nem vesztet kárba, és van, aki már a jövőt tervezgeti. Lehet, hogy egy szép szakma kezdeti lépéseinek lehettünk tanúi... – a nejlónokból sietve áttöltik a zsákmányt a kapott papírzacskóba. Azt mondta, minden nap kilenctől öt óráig vihetjük... – és viszik.*

A piac tövében eldugott zug, leginkább laboratóriumhoz hasonlít, elvégre a tudomány képviselteti magát e helyen. A bevételi ablak mellé kifüggesztettek a tudnivalókat a szedésről és a veszélyes fajtákról. Szinte sor kerekedett a kicsiny iroda előtt, a szorgalmas gurmandok a szakértő színe

elé járulnak, s az időt múlatva szóba elegyednek egymással: *legutóbb harmincegy gyilkos galócát hozott valaki... két sörért vette a kocsmában... a szomszédoméknál is... az unokabátyáméknál is... – a beszámoló itt megszakad, a pult mögül szigorú, de igazságos szempár néz vissza. Gyűjtési napló van-e? – A kérdő hallgatás válasz is egyben. A gombavizsgáló gyorsan átlátja a helyzetet, és szükségét látja, hogy néhány tanítást megosszon a megjelentekkel: a hatályos erdőtörvény értelmében saját felhasználásra naponta két-két kiló gomba, vadgyümölcs és gyógynövény gyűjtése megengedett egy személy részére...*

A rutinosabbak már ismerik az eljárási ceremóniát, ők kizárólag saját fogyasztásra dolgoznak. *Nagyon jó szakai, megbízható mikológus... igazi tanár... – dicsérik a mestert, és a bennfentesek magabiztosságával eléje tárják kincseiket. Sötétedő húsú róka-gomba... fenyő-tinorú... trifla... – elismerő biccentés odabentről, ami olaj a lelkesedésre: a legjobb minőségű gomba, amit az utóbbi hónapokban láttam... ez nem termelt műanyag, hanem vegyszermentes, erdei talajból származik... – a gyűjtők büszkén mutatgatják a természet termékeit, a kosárban kései áfonya és csipkebogyó lapul még. A kezdő kirándulók megbízott tagjai is előbátorkodnak, előhúzzák, amijük van. Mi csak amolyan próbálkozók vagyunk... ez volt az első... – vagy az utolsó. A vizsgáló nem kérdez, nem mond, finoman szétteríti a terítéket, amelyben három egyforma nem sok, de annyi sem található egy fajtából. Végül lazul kicsit a hangulat, a szakértő elnézően belekérdez: *mi a céljuk? A válasz sem jelentős (hát... ő... izé...), végül a legképzettebb szedő bedobja: kifejezetten őzlábra mentünk... – a vizsgáló nem kegyelmez: a tizenöt centiméternél rövidebb törzsű ebből a fajtából mérgező...**

A társaság mohón issza a szavakat, a sorállók bekapcsolódnak: *mi is sokat tanultunk... inkább idejárnunk, mint a huszonnegyedik kerületbe, ahol, ha mérges gombát hoz az ember, szó nélkül az összes szemébe hajítják... – még ha ingyenes is a szolgáltatás, bizony lelke van a gombásznak, hát még a vizsgálónak. A helyi szakértő folytatja küldetését: a jövő héten indul az egyéves gombavizsgálói tanfolyam... ajánlom... utána legalább nekem is kevesebb lenne a munkám... – a megjelentek értőn helyeselnek. Végül megélhetési és hobbigombász karöltve távozik, a megjegyzés igazi fafülekre talált, a következő hétvégén folytatódhat a gombászati tevékenység – szedéssel vagy anélkül. ●*

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Térey János: Majd ha fagy

KÓRUS: Az ember csöndre vágyik és közrendre éhes!
Énképe úgy hordozható, ha pozitív.
Kedves vezető simul nemzetéhez,
S gyöngéd ígéibe belédobban a szív.

RADÁK: Rend lesz, azt mondom, majd ha fagy.
Csúf dolog kisebbséget kriminalizálni.
Fázékony szegényekért szól a szózat.
Örvendhetnek országunk páriái:
Töröltük az alázó szankciókat.

KÓRUS: Hajrá, meg kell szállnunk a médiát.
Dőljön mindenhonnét a propaganda!
Még szigorúbb törvényeket! Vivát,
Ha kondul ünnepnapjaink harangja.

TÁRKÁNY SZELLEME (telivér punchline hip-hop):
Akkor, amikor az újbóloldal
Alkura készül az ultrajobbal
Langyos lesz minden kriptonáci
Termoszában a Lipton Ice Tea

KÓRUS: Sohanapján, Senkiföldjén, majd ha fagy.
TÁRKÁNY SZELLEME A kendőzetlen Endlösung után:
Nem lesz több kínos botrány Újbudán

RADÁK: Rend lesz, azt mondom, súlyos, mint a fagy.

KÓRUS: Hajrá, meg kell szállnunk a médiát.
Méeég! Kormányzati sikerpropagandát!
És szigorúbb törvénykezést! Vivát,
Ha halljuk ünnepnapjaink harangját.

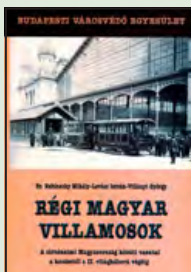
A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

**DR. KUBINSZKY MIHÁLY –
LOVÁSZ ISTVÁN – VILLÁNYI GYÖRGY:
RÉGI MAGYAR VILLAMOSOK**

Budapesti Városvédő Egyesület

1887. november 28-án indult meg Budapesten a Nagykörúton az első hazai közúti villamosvasút kísérleti járata. Ebből az alkalomból emlékezünk a kiegyezést követő magyar városépítés egyik jellemző jelenségére, a vágányhoz kötött helyi közlekedésre, a lövontatású közúti vasutakra is. Témánkat időben általában a második világháború végével határoltuk le, területileg a történeti Magyarországot tárgyaljuk. Szöveg, táblázat, jegyzet, fénykép, műszaki jellegű ábra és várostérképvázlat együttesen igyekeznek kirajzolni a hazai közúti vasutak történetét, ki-kik igénye szerint mélyedhet el benne.

Ára: 6 000,-Ft

MIGRÁNSOK ÉS ÁLLÁSTALANOK

Zappe László

Két nagyon időszerű darabot mutattak be szeptemberben Pesten. Az egyik a színes bőrű déliek bevándorlásáról, a másik a pályakezdő értelmiségiek nyomorúságáról szól, ami, mint tudjuk, elvándorlást von maga után. Az előbbi a múlt század ötvenes éveiben született Amerikában, a Broadway-n 1957-ben mutatták be, a másik a harmincas években Budapesten. *Leonard Bernstein* musicaljének, a Rómeó és Júlia történetét modernizáló *West Side Story*nak a világsikere közismert. Hogy milyen sikerrel mutatták be a maga idejében, 1933-ban a Belvárosi Színházban *Fodor László* Helyet az ifjúságnak című darabját, azt *Molnár Gál Pétertől* tudhatjuk (*Critikai Lapok* 2011/4): „A darab levehetetlen. Az *intim Belvárosi 1934 őszén kibérelt a mamut Városi (ma: Erkel) Színházat Nagyobb helyet az ifjúságnak jelszóval.*”

Verebes István, aki most a József Attila Színházban állította színpadra, nem először foglalkozik Fodor László művével. Korábban írt hozzá dalszövegeket is, többször meg is rendezte. (Tévéjátékot viszont *Málnay Levente* készített belőle 1995-ben.)

A történet lényege, hogy egy kétségbeesett, munkanélküli fiatalember elfoglal egy éppen üres banki íróasztalt, és lázas tevékenységbe fog. Fontos ügyet kreál egy elfekvő aktából. Szóval fölereszt egy lufballont, amelyik aztán pompásan szárnyal. Mindenki tudni vél az ügyről, emlékezni kezd rá, remekül működik a hivatali üresjárat. A végeredmény kiszámítható: mire a lufi kipukkad, a szélhámos ifjú bebetonozta magát. Azon kívül, hogy beleszeret a bankigazgató lánya, mindenki olyan mértékben kompromittálta magát, hogy a botrány elsimítása áll érdekében. Szóval garantált a boldog vég. Amivel a darab tulajdonképpen amennyit leleplez a társadalom bajjaiból, ugyannyit el is leplez belőlük.

Verebes István rendezése sem forszírozza a leleplezést vagy az aktuális tartalmakat. A nosztalgia jegyében ragaszkodik a hajdani miliő, hangulat, no meg a bohózati divat fölelevenítéséhez. A siker garantált, a sikertörténetbe és a viccekbe ré-

AZ ARANYNÉGYSZÖG REJTÉLYE

Új rejtvényfejtő játék a Magyar Természettudományi Múzeumban

Magyar Természettudományi Múzeum, 2015. október 19 - november 15.

Szereted az ásványokat és a rejtvényeket? Szeretsz játszani? Nem tudod, mit csinálj délutánonként?

Gyere el a Magyar Természettudományi Múzeumba, ahol október 19. és november 15. között egy rejtvényekkel teli feladatlap vár rád

vedő publikumot az sem zavarja, hogy *Ömböli Pál* a főszerepben inkább bankrablónak látszik, mintsem charme-jával lehangoló bankfiúnak. *Ujréti László* szenilis bankigazgatója és *Fehér Anna* Svájcból jött aligazgatója a játékindelligenciára kényesebb nézőket kárpótolja. Rokonszenves rutinnal működik közre *Fila Balázs* és *Balázs Andrea*, *Lippai László*, *Baranyi László* és *Botár Endre*.

*Novák Péter*t, aki a *West Side Story*t rendezte az Erkel Színházban, szemlátomást nem a darab napi időszerűsége izgatta, talán eszébe sem jutott a Puerto Ricóból jött bevándorlókról a migránsok mostani áradata. Inkább mintha az a még mindig megoldhatatlannak látszó feladat kötötte volna le, hogy a darab hármasként igényének (játék, ének, tánc) valahogy meg tudjon felelni az előadás. Pedig jó ideje képeznek musicalszíneseket az illetékes főiskolán, illetve egyetemen. Csak azok nincsenek az Operában. Ezért a rendező azt a kényszermegoldást választotta, hogy a szerepeket párhuzamosan játsszák-éneklék az énekesek, és táncolják a táncosok. Bár kivételes pillanatokban utóbbiak is megszólalnak. Ha igényességében igazán következetes lett volna a rendező, a csak szöveges jelenetekhez igazi színészeket is fölfogadott volna. Szerencsére azonban beírta annyival, hogy csak az énekszólam nélküli szerepeket adta prózai színészeknek. *Bozsó Péter* rendőrével nincs is semmi baj, *Szirtes Balázs* viszont ezúttal is szörnyű ripacszkodást művel, amikor Lőrinc barát eredeti szövegével birkózik.

A legfontosabb szerepek megkettőzéséből következően *Horgas Péter* túlkomplikált díszletében, továbbá a proscénium-pályolyokban és a nézőtéren így is fantasztikusan túlbonyolított játék folyik. Színpadi személyiségek megteremtése, igazi illúziókeltés lényegében szóba sem jöhet, illetve az a zenére, a közismert énekszámok, kórusok előadására marad. *Miklósa Erika* és *Boncsér Gergely*, *Bátki Fazekas Zoltán* és *Megyesi Schwartz Lúcia*, a kórus és a zenekar *Dénes István* vezényletével lenyűgözően szól.

A sikerhez ez elég is. ●

a Titkok a föld alatt című kiállításunkban. Tudd meg, mi az aranyégyszög rejtélye! Fedezd fel a számtalan ásvány között rejlő különleges kincseket! Fejtsd meg a hozzájuk kapcsolódó feladványokat! A játék végére az is kiderülhet, hogy hány karátos rejtvényfejtő vagy. A Múzeumok Őszi Fesztiválján, egész októberben tudományos és ismeretterjesztő programokkal, új kiállításokkal várunk. Részletek a múzeum honlapján: www.mttm.hu. ●

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

A BUDAPEST ANTIKVÁRIUM AJÁNLATA

PORZÓ (ÁGAI ADOLF): UTAZÁS PESTRŐL – BUDAPESTRE 1843–1907

Rajzok és emlékek a magyar főváros utolsó 65 esztendejéből. Bp., 1908. Pallas kiadás. Korabeli félbőr kötésben. Számos szövegek közötti rajzzal illusztrálva. *Ágai Adolf* által dedikált példány!

Ára: 25 000,-Ft

Megvásárolható a Budapest Antikváriumban (1091 Budapest, Üllői út 11-13.)

GEORG KLEIN: VAK AKARAT ÉS ÖNZŐ DNS

Corvina Kiadó

Az esszégyűjtemény új kiadása egy izgalmas önéletrajzi esemény megörökítésével bővíti a súlyos témákban és gondolatokban gazdag válogatást. A szerző az életét fenyegető veszedelmes helyzetben a gondolkodásnak ugyanazzal a mélységével és eleganciájával néz szembe a halállal, mint ahogy a többi írásában a genetika, a sejtbiológia, a kultúra, az irodalom, a történelem, egyszóval az élet örökké aktuális kérdéseivel.

Ára: 3 490,-Ft

MARÓT EDIT – MARÓT MIKLÓS: BUDAPEST – KÖRSÉTÁK A FŐVÁROSBAN

Holnap Kiadó

Őn csak néhány napot tölthet Budapesten, de a rendelkezésére álló rövid időben szeretne minél többet megtudni a magyar fővárosról? Ez a kis kalauz ahhoz ad tanácsot, hogy minél gazdagabb programot állíthasson össze, és az itt töltött időt a lehető legjobban ki tudja használni. Ezért különféle sétákat állítottunk össze, melyek a város múltját és jelenét meghatározó városrészeket át vezetnek.

Ára: 3 200,-Ft

VÁZSONYI VILMOSNÉ: EGYSZER VOLT... EMLÉKIRAT 1947-BŐL

Budapest Főváros Levéltára

Budapest Főváros Levéltára a Budapest Történetének Forrásai sorozat 11. kötetében jelentette meg *Vázsonyi Vilmosné (Szalkai Schwartz Margit, 1877–1949)* 1946 és/vagy 1947 első hónapjaiban írt emlékiratait. A megszületése után hatvannyolc évvel nyomtatásban megjelent kézirat számos adalékkal szolgál a korszak politika-, város- és művelődéstörténetéhez, a gender-kutatók, de az irodalomtörténészek számára is.

Ára: 1 900,-Ft

Megvásárolható Budapest Főváros Levéltára titkárságán (1139 Budapest, Teve u. 3-5.)

Paulovics László: Festett fej

SZENTENDREI FESTŐK ARCKÉPCSARNOKA

Időszaki fotókiállítás Óbudán

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2015. november 15-ig

A Magyar Festészet Napja (október 18.) alkalmából október 16-án nyílik a múzeum legújabb időszaki tárlata. Szentendrén élő és alkotó festők speciális arcképcsarnoka ez a kiállítás.

Tóth József „Füles” fényképész a művészek műtermeiben kiválasztott és reprodukált képeket, majd utólag kiegészítette az alkotókról készített portréival, melyek szervesen kapcsolódnak az eredeti alkotásokhoz.

Mindezek együtt láthatóak ezen a Fülesre olyannyira jellemző tárlaton.

Bővebb információ: www.mkvm.hu ●

KÉPBE ZÁRT ÍRÁSOK

1945 utáni rajzok és grafikák a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből

Francia Intézet, 2015. december 5-ig

Képbe zárt írások címmel 1945 utáni rajzok és grafikák láthatók a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből a budapesti Francia Intézet kiállítótermében. A Szépművészeti Múzeum Grafikai Gyűjteményének és a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményének kiállítása 22 művésztől 45 papíralapú művet mutat be, amelyek írásokból, szövegekből kiindul, de azoktól különböző formákban eltávolodó képi megoldásokat vonultatnak fel.

A kiállított anyag nem az irodalom, nem a líra, nem a szemantikai értelemben olvasható és érthető szöveg felől közelíti meg írott szó és kép kapcsolatát, hanem a figurális és absztrakt képzőművészet, a vizuális megjelenés és értelmezés felől. A művek azt látatják, milyen új képi megoldásokhoz, sajátos hazai olvasatokhoz, kultúrák és médiumok közti fogalmi, vizuális párbeszédhez vezethet szó és kép összefonódása.

A kiállítás hétfőtől péntekig 10–19 óráig, szombaton 10–17 óráig látogatható. ●

Vera Molnar: Levél anyámtól (tanulmány), 1988, kék tinta, toll (fotó: Józsa Dénes)

JÁTÉK A JÁTÉKBAN A BFZ-VEL

Prokofjev – Stravinsky

Műpa, 2015. november 7-8-9.

Stravinsky imádta a Scrabble-t, Prokofjev pedig nagyon komoly sakktehetség volt –1914-ben még a leendő világbajnokot, José Raúl Capablancát is legyőzte, és Maurice Ravel is alul maradt vele szemben. Az eszes játék és a pajkos intellektus semmiképp sem hiányozhat abból az estéből, ahol a két 20. századi klasszikus orosz komponista műveit a szintén nagy sakkbarát Fischer Iván vezényli. A Budapesti Fesztiválzenekar koncertjén stílszerűen elhangzik a Kártyajáték balett, így azonnal egy pókerjátzsma kellős közepén találjuk magunkat, illetve a Stravinsky nemzetközi hírnevét megalapozó Tűzmadár-szvit is, amelyet sokan csak Tündérmese-balettnek emlegetnek. Prokofjev 2. (g-moll) hegedűversenyét a világhírű Thomas Zehetmair játssza, a hangversenyt pedig egy héber dallamokat idéző nyitány teszi teljessé. Vezényel: Fischer Iván. ●

Fotó: Stiller Ákos

BUDAPEST TRANSZFER

Nemzetközi Irodalmi Fesztivál a PIM-ben
Petőfi Irodalmi Múzeum, 2015. október 15-18.

Nyolcadik alkalommal rendezte meg 2015-ben a Petőfi Irodalmi Múzeum a Budapest Transzfer fesztivált a Visegrádi Alap és az NKA támogatásával. A szervezők minden évben egy aktuális témát, művészeti ágat vagy tudományterületet emelnek ki és ezzel az irodalom – elsősorban a kortárs irodalom – kapcsolódási pontjait veszik górcső alá. Idén az irodalom és a gasztronómia kapcsolata kerül fókuszba. Az október 15-én kezdődő négynapos rendezvény a téma hazai és külföldi jeles előadóit, szerzőit, szereplőit sorakoztatja fel. Olyan írókkal is találkozhatunk, akikkel egyébként nem, ezért is különleges a fesztivál. A múzeum épületén kívül számos egyéb helyszínen várják az irodalom és a gasztronómia iránt érzékenyeket, ingyeneket. Beszélgetések, kocsmatúra, főzés, írói recept-árverés, gyerekprogramok, zene, film – és még sok minden más várható az idei Transzferen! Bővebb információ: transzferfeszt.blog.hu ●

Szüret Kadarkáink Kertjében

Október másodikán rendezte meg a budapesti Kadarka Kör – sok partnerével, támogatójával közösen – az immár ötödik Svábhegyi Szüret egyre népszerűbbé váló szabadtéri szórakoztató eseményét. Lapunk olvasói – miután a BUDAPEST akár a Kadarka Kör és programja médiatámogatójának is tekinthető – minden előzményét és fordulatát ismerhetik már a történetnek, de talán érdemes mégis összefoglalni a legfontosabbakat.

A Kadarka Kör nyolc évvel ezelőtt alakult meg pest-budai borbarátok és borismerők részvételével, hogy megpróbálja összerakni a lehetetlent, újratemetni a hármás város hajdan leghíresebb mezőgazdasági ajándékát (persze mindig sokat kellett dolgozni ezért az örömet), a Budai Vörös névre hallgató fantasztikus minőségű bort. Ráadásul a klasszikus Budai borvidéken termő szőlőből, amiből – tudják sokan ezt is – a filoxéra utáni években alig maradt valami, a tőkék helyén a 19. század vége óta főleg villák „nőnek”.

Már három évvel ezelőtt megszületett a termőterület: a Jókai kertnek azon a lejtőjén, ahol a próza fejedelme is ezzel a növényvel bibelődött, szorgalmasan készítve és fogyasztva kastélyosát.

A Budai Vörös alapfajtája a Kadarka volt, ez a déli határainkon túlról a 15. századtól ideköltözött, magyarrá lett fajta, így az ültetvény is, a Svábhegyen, kadarkás. Neve is van: Kadarkáink Kertje.

A szüztérés néhány száz kilóját szüreteltük most le, s ebből már bor is készül: újraszületik a Budai Vörös. Amelyet az idei Svábhegyi Szüret – a programot évek óta népszerűsítő rendezvény – vendégei must formájában meg is kóstolhattak. Sváb táncok, sváb nóták, sváb harmonikások aláfestő zenéje mellett. Remek délután volt. Fotóink is megmutatják. (B. P., fotó: Sebestyén László)

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Étlapi divatok

szöveg: Jolsvai András, fotó: Sebestyén László

Néhány évvel ezelőtt az egyik születésnapomra kaptam egy menükártyát ajándékba a hajdani Dunapalota (melyet néhányan Ritz szállónak ismerünk, s mely a második világháborúnak esett áldozatul) ételleivel a múlt század húszas éveiből. (S melyet Móricz Zsigmond, Szép Ernő, Illyés Gyula, Fodor József és Kassák Lajos aláírása díszít.) Az étlap egyetlen magyar szót sem tartalmaz, valamennyi étel franciául szerepel, sőt, még a dátum is úgy. (Az előkelőkódés ezen formáját a republikánus költő ki is figurázta, így szignálva a menüsört: Illyés de Gyula – pedig a franciáknak nem volt nagyobb rajongója akkor annál az asztalnál.)

Ezt most nemcsak dicsekvésből hoztam szóba (azért is, persze), hanem hogy először nyelvi irányból mutassam meg, mennyire a divatok hatása alatt áll egy társadalom étkezési kultúrája.

A gasztronómia nyelve, tudjuk jól, valaha a francia volt, ahogy a gasztronómia fővárosa évszázadokon keresztül Párizs. Így aztán azokra a magyar étlapokra is, melyek valamit adtak magukra, consommé került erőleves helyett, és a ráksaláta is Salade de homard volt, étteremszerűen.

Ez a divat eltartott egészen a negyvenes évek közepéig, de aztán ahogyan a világ demokratizálódott (vagy micstinált), úgy demokratizálódott és magyarosodott a hazai éttermek étlapkínálata is. Végül bájosan szovjetizálódni kezdett: nemcsak az alapanyag-kínálat szűkössége okán, hanem például a mozaikszavak és rövidítések szovjetorosz hullámának követése terén is. (Csem.sert.kar.pir.burg, pár.káp, ezt a kifejezést mindenki ismerte, aki az ötvenes-hatvanas években nőtt föl.)

Később – jóval később, persze – tágult a horizont, a magyar étlapok angol vagy angolos kifeje-

zésekkel is bővültek, a bélszint bifsztekeknek kezdték ejteni, és beef-steak-nek írni előkelőbb helyeken, jó sok nullával a végén. (Korábban sehogyan se kellett leírni, mert ami nincs, arra hiába keresnénk szavakat.) Megjelentek az olasz meg a spanyol kifejezések is (hogy kell a pizzát magyarosan ejteni, ezt tudja valaki?), ahogy a délszaki konyha is betört a Kárpát-medencébe, sőt, bizonyos német kifejezések, melyek nagyanyáink idejében még szégyellni valóan konyha-és gangszagúak voltak (kaisersmarni, hogy csak egyet említsek), ismét visszapaszkodtak az étlapjainkra. (A távol-keleti gasztrókultúráról és nevekről itt most ne essék szó, mert az egészen külön irányzat és egyelőre nem is keveredik a magyar étlapokkal.)

A mostani állapotokról leginkább az mondható el, hogy meglehetősen kaotikusak, de színesek. Ahogy a társadalom is egyre rétegzettebb lett (figyelik, milyen elegánsan oldom meg az elszegényedés problémáját?), úgy differenciálódtak az éttermek és az étlapok is. Felső-tízezeréknél manapság az angol vonal a legerősebb, s persze a minél bonyolultabb elnevezések: azért lehet igazán sokat kérni.

Hanem az étlapok divatjánál is érdekesebb talán az ételek divatja – amely, figyeljék csak meg, nem függ olyan szorosan össze a piacok kínálatával, mint gondolnánk. Pacal például ma már mindenhol kapható, éttermekben viszont alig, vagy csak az olasznál, levesként. (Trippa, csak mondom.) Mostanra feljöttek a halak – mindegy, csak ponty ne legyen! – megizmosodtak az előételek (gyerekkoromban ez vaj volt meg szalámi, komolyan!), eltűntek viszont a főzelékek. Pedig régen a legelegánsabb helyeken is főztek legalább egyet – legfeljebb franciául szólították meg. ●

HOLTTEST AZ UTAZÓKOSÁRBAN — A MÁGNÁS ELZA-REJTÉLY

Egy százéves bűnügy nyomában

A kiállítás a gyilkosság történetének bemutatásán túl foglalkozik a 19–20. század fordulójára jellemző női szerepek kérdésével, Schmidt Miksa és Mágnás Elza kapcsolatával, továbbá a gyilkosság miatt elítélt tettesek utóéletével, valamint a bűnügy körül szövődött számos városi legendával is.

Látogatható 2016. január 10-ig

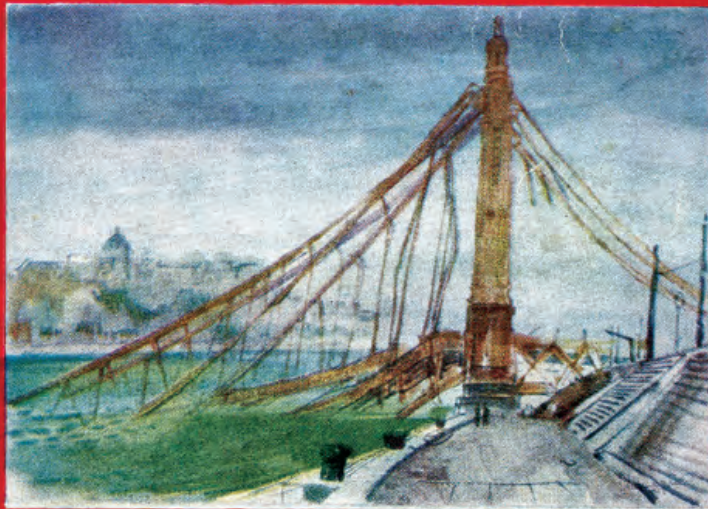
Helyszín:

Kiscelli Múzeum, 1037 Budapest, Kiscelli u. 108.

480 Ft

BUDAPEST

A SZÉKESFŐVÁROS
TÖRTÉNETI
MŰVÉSZETI ÉS
TÁRSADALMI
KÉPES FOLYÓIRATA

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 15-ÉN

1945

1

